

***Burnout* als centres públics d'ensenyament secundari de les Illes Balears**

David Sánchez Llull

RESUM

Presentam un treball d'investigació en el marc del context educatiu de l'ensenyament secundari obligatori (ESO) a les Illes Balears, amb la finalitat d'estudiar el burnout i determinar en quin grau aquesta malaltia afecta la població docent que actualment imparteix classes als instituts públics de secundària. Per fer-ho, tenim en compte variables com el cansament emocional, la despersonalització i la realització personal. Formen part de la mostra nou centres d'ESO, un per a cada mancomunitat, que hem elegit a l'atzar. Per fer aquesta investigació, hem aplicat un protocol de recollida d'informació autoadministrat que hem basat en variables personals i també hem emprat el MBI (Inventari de Burnout de Maslach), un instrument que ha demostrat en estudis diversos que té una consistència i fiabilitat elevades.

Paraules clau: investigació, burnout, ensenyament secundari obligatori, ESO, MBI, Inventari de Burnout de Maslach, professor, docència, Illes Balears.

RESUMEN

Presentamos un trabajo de investigación dentro del contexto educativo de enseñanza secundaria obligatoria (ESO) en las Illes Balears con la finalidad de estudiar el burnout y determinar el grado en que esta enfermedad afecta a la población docente que actualmente imparte clase en los institutos públicos de secundaria, teniendo en cuenta variables como el cansancio emocional, la despersonalización y la realización personal. La muestra viene determinada por nueve centros de ESO, uno por mancomunidad, elegidos al azar. El instrumento utilizado para realizar esta investigación ha consistido en un protocolo de recogida de información autoadministrado que se basa en variables personales. Así mismo, hemos utilizado el MBI (Inventario de Burnout de Maslach), que es un instrumento que ha demostrado una gran consistencia y fiabilidad en diferentes estudios.

Palabras clave: investigación, burnout, Enseñanza Secundaria Obligatoria, ESO, MBI, Inventario de Burnout de Maslach, profesor, docencia, Illes Balears.

I. INTRODUCCIÓ

Aquests darrers anys ha aparegut un nou concepte en el món educatiu que intenta explicar perquè un nombre significatiu de professionals de la docència i d'altres disciplines socials a les Illes Balears tenen problemes emocionals, cognitius, conductuals i socials. És a dir, pateixen sentiment de fracàs, desvalorització personal, pèrdua d'autoestima, irritabilitat, disgust, agressivitat, desconfiança i frustració, entre d'altres. Alguns autors parlen de la síndrome del professor cremat; d'altres, de desgast emocional; uns altres, de la síndrome de l'estrès laboral assistencial. Nosaltres emparem el terme anglosaxó de *burnout* per evitar confusions terminològiques.

El *burnout* és un concepte que emprà Freudenberger l'any 1974 per descriure «una experiència d'esgotament, de decepció i pèrdua d'interès per desenvolupar l'activitat laboral, cosa que incideix sobretot en els professionals que treballen en contacte directe amb persones a les quals presta

els seus serveis». Per tant, educació i *burnout* estan estretament lligats. Els anys vuitanta, l'estudi del *burnout* es va començar a moure realment i, posteriorment, als anys noranta, els investigadors arribaren a un consens envers la conceptualització del terme, les tècniques i, fins i tot, els models de prevenció. Malgrat tot, hem d'esperar fins l'any 2003 per disposar de la primera investigació sobre el *burnout* a les Illes Balears: *Estrés y burnout en la enseñanza* (Manasero et al. 2003).

És evident que quan una societat oblida que l'educació és humana, que està feta per persones i per a persones; quan un govern ignora que els docents, a més de tenir una bona formació i recursos materials, han de gaudir d'una salut física i psicològica excel·lent (perquè són els responsables de la formació dels nostres joves i del seu futur), apareixen notícies a la premsa com la publicada pel Ministeri d'Educació el 2009: «Les Illes Balears lideren el fracàs escolar entre els joves de divuit a vint-i-quatre anys» (*Diario de Ibiza*, 3 de setembre de 2010). Hem de fer atenció especial a les dades del Ministeri d'Educació, que subratlla que la Comunitat Valenciana, les Illes Balears, les Canàries i Andalusia encapçalen les comunitats autònomes que tenen més fracàs escolar a l'ESO (*Diario de Extremadura*, 17 de maig de 2009). Per acabar d'arrodonir el panorama, el Sistema Estatal d'Indicadors de l'Educació manifesta que l'esperança de vida escolar mitjana d'un infant de sis anys a les Illes Balears és de 12,1 anys, mentre que la mitjana estatal és de 14,4. Les diferències encara són més eloqüents, si comparam aquestes dades amb les d'Euskadi, on la mitjana és de 15,5 anys, i amb les de la UE, que és de 16,7 (*Diari de Balears*, 8 de novembre de 2010. Opinió, pàg. 4). En el mateix article, l'autor manifesta que els joves de les Illes que estudien a la Universitat a partir dels dinou anys són un 12,4% del total, mentre que a Madrid són un 43%; únicament Ceuta i Melilla tenen dades inferiors a les de les Balears.

El Consell Escolar recull dades molt importants sobre la salut del nostre sistema educatiu. Les Illes Balears varen tenir les aules d'educació infantil i de primària més massificades de tot l'Estat i la taxa de repetidors de l'arxipèlag és quasi el doble que la mitjana estatal (curs 2007-2008). A més a més, la taxa d'idoneïtat, manifesta que una quarta part dels alumnes de primària fan un curs inferior al que els correspon per edat (*Diario de Mallorca*, 12 de maig de 2010).

És lògic pensar que qualche cosa li passa, al nostre sistema educatiu, i que no millorarà simplement augmentant la burocràcia en els projectes, alguns dels quals són anomenats «de qualitat» i que han estat aprovats pel centre, ja que els nostres docents no són simplement màquines programades per repetir una vegada rere l'altra les lliçons als alumnes. Un percentatge elevat dels nostres docents estan malats i, evidentment, una persona malalta no pot funcionar a ple rendiment; per tant, té uns resultats més aviat pobres, que són maquillats en les avaluacions, en les quals els alumnes aproven no solament pel rendiment acadèmic que tenen, sinó també tenint en compte una proporció mínima que ha de passar de curs o que simplement promociona per imperatiu legal.

2. JUSTIFICACIÓ DE LA INVESTIGACIÓ

Aquests darrers anys, la tasca docent ha estat criticada negativament des de molts sectors socials. Els polítics han intentat imposar les seves ideologies modificant any rere any les lleis educatives, com per exemple, la LOGSE (Llei orgànica d'ordenació general del sistema educatiu, 1990), la LOCE

(Llei orgànica de qualitat de l'educació, 2002), que no ha estat aplicada, i, actualment, la LOE (Llei orgànica de l'educació, 2006). Entre totes aquestes lleis hi ha pocs anys de diferència i no han tingut cap benefici qualitatiu per als nostres discents, sinó que han obert una escletxa social on tothom parla de l'educació, majoritàriament de manera negativa.

Les comunitats autònomes, que tenen transferides les competències en educació, intenten desenvolupar els seu propis sistemes educatius a partir, també, de la ideologia política que governa en cada moment i condicionen les avaluacions dels alumnes de secundària, ja que pressionen, mitjançant les directives dels centres, els professors que suspenen molts alumnes.

A l'àmbit laboral, les empreses manifesten que els alumnes no tenen prou formació per desenvolupar bé la seva feina i no entenen perquè els governs dediquen tants de recursos a la formació per obtenir uns resultats tan negatius.

El pares expressen obertament malestar per la pèrdua de valors que actualment afecta la nostra societat i en culpen l'escola. Aquesta frustració s'accentua a mesura que el discent creix i de vegades deriva en agressions verbals i físiques envers els professors, els quals —a més de tot això— han d'assumir de manera unilateral la responsabilitat del fracàs escolar. Un exemple clar d'aquesta situació és el cas de la dona acusada d'haver pegat i insultat la professora de la seva filla, a l'Institut Roger de Flor de Barcelona, i que ha estat condemnada a dos anys de presó (*El Periódico de Catalunya*, 7 d'abril de 2010).

A les aules, els alumnes han perdut el respecte pels professors, els quals ja no són un exemple d'imitació i de coneixement, sinó unes persones criticades per tothom, que intenten imposar els seus coneixements tenint tancats els alumnes durant set hores diàries dins aules petites, fent assignatures i exercicis que motiven només uns pocs; en conseqüència, es produeixen mals comportaments, agressions verbals i, finalment, agressions físiques. D'aquesta manera, com afirma Maria Victòria Trianes Torres (2000), directora del Departament de Psicologia Evolutiva i de l'Educació de la Universitat de Màlaga: «La violència enfonsa les arrels —sense cap dubte— en la condició humana, ja que, efectivament, cada un de nosaltres ha vingut al món amb una certa capacitat de resposta agressiva, possiblement útil. Venim preparats per fer el que sigui possible per sobreviure i això podria implicar un cert grau d'afirmació agressiva a l'hora de satisfer les nostres necessitats».

Això a banda, la relació entre els alumnes de cada vegada es fa més difícil; constantment, es produeixen agressions, tant físiques com verbals, sense oblidar-nos de les psicològiques, que són les més difícils de detectar i percebre per part dels docents, els quals moltes vegades no saben la manera com han d'actuar, perquè desconeixen fins on poden intervenir.

Aquesta situació de descontrol queda manifestada en els diaris quan surten casos com el de dos alumnes d'institut que han estat ferits per trets (*Diario de Córdoba*, 8 d'abril de 2010). Com a resultat, el professor ha perdut tota la credibilitat, tant dins l'aula com a fora. Tot li és qüestionat, fins i tot la feina. Tanta pressió acaba desencadenant problemes de convivència i disciplina a l'escola i a l'Institut, a més de patologies psicològiques i somàtiques. En definitiva, el clima polític, social i educatiu actual ha fet que molts dels nostres professors de secundària acabin cremats.

Per aquest motiu, sorgeix la idea d'estudiar la patologia del *burnout* en els centres d'ensenyament públic secundari a les Illes Balears ja que, encara que tinguem el millor sistema educatiu, encara que tinguem els millors recursos i formació, els resultats seran pobres, ja que els nostres professors estan malalts, és a dir, pateixen una patologia: la síndrome del professor cremat o *burnout*.

3. EVOLUCIÓ DEL CONCEPTE DE BURNOUT

Abans de formar part de la terminologia psicològica, la paraula *burnout* va ser emprada per atletes i esportistes per fer referència a un estat en què la persona no arriba als resultats esperats (Seisdedos, 1997). Posteriorment, passà a l'àmbit social i, per últim, al psicològic i educatiu. La síndrome del *burnout* aparegué en aquest àmbit l'any 1960 (Greene) en la novel·la titulada *A burn out case*. L'autor hi descriu l'esgotament emocional d'un arquitecte que deixa la feina per manca de fe i les conseqüències que se'n deriven. Posteriorment, Freudenberger (1974) introduí el concepte de *burnout* en un estudi sobre l'estrès. Més endavant varen ser publicades investigacions sobre el tema en l'entorn docent, com les de Kyriacou i Sutcliffe (1978). Un any abans, Maslach i Pines (1977) havien donat a conèixer la dimensió psicològica d'aquesta patologia a l'Associació Americana de Psicòlegs. Fins aleshores, els investigadors havien intentat conceptualitzar el *burnout* per diferenciar-lo d'altres malalties.

Ja a la dècada dels anys vuitanta, la paraula *burnout* feia referència a l'estrès crònic i era considerat una resposta articulada en actituds i sentiments negatius envers les persones amb les quals hom treballava (despersonalització): la persona beneficiària és tractada com a objecte, hi ha una realització personal baixa i està emocionalment esgotada (Maslach, Jackson 1981). A partir d'aquest moment, hi ha un interès per comprendre les dimensions que determinen l'aparició d'aquest fenomen, el desenvolupament i les conseqüències. Un any després, Maslach i Jackson redefeixen el *burnout* com una síndrome de cansament emocional, una despersonalització i un assoliment personal reduït que pot ocórrer en individus que de qualche manera treballen amb persones (Maslach, Jackson 1982). D'aquesta manera va ser elaborat el MBI (Inventari de *Burnout* de Maslach, en *Maslach Burnout Inventory*), que tenia l'objectiu de mesurar el *burnout* de manera personal. Cal puntualitzar que aquest instrument ha esdevingut una de les eines més emprades en la majoria d'investigacions sobre el tema, ja que és molt fiable i té una gran consistència.

Comencen a aparèixer una gran quantitat d'investigacions relacionades amb la docència, com la de Mykletun (1984), que tracta dels quatre factors que incideixen en la salut i en l'estrès laboral (sobrecàrrega laboral, clima organitzacional, conducta dels alumnes i canvis), que, juntament amb el nombre de classes i el d'alumnes per classe, són els que tenen uns efectes més negatius en la qualitat de vida dels docents. A més a més, el component estressant d'aquests factors està influït pel sexe, l'antiguitat i la càrrega objectiva del docent. L'any 1987 Burke intenta explicar el *burnout* com un procés d'adaptació de l'estrès laboral, que es caracteritza per la desorientació professional, els sentiments de culpa, la frivolitat i l'aïllament.

Els anys noranta apareixen definicions noves, com la de Gil-Monte, que manifesta que el *burnout* apareix quan fallen les estratègies d'afrontament. Això reporta una sensació de fracàs professional i en les

relacions interpersonals amb els alumnes (Gil-Monte, Peiró 1997). Dues vegades més tornen a revisar l'Inventari de *Burnout* de Maslach. En la segona revisió (Maslach, Jackson 1986), els autors intenten ampliar el concepte de *burnout* per a professions assistencials. En la tercera, titulada *MBI-General Survey*, apareix una redefinició del *burnout* aplicada a professions no assistencials. És en aquesta tercera part que el terme despersonalització és substituït pel de cinisme (Maslach, Jackson, Leiter 1996).

Farber (2000) relaciona el *burnout* amb la competència laboral, la qual exigeix produir de cada vegada uns resultats més bons amb el mínim de temps possible i de recursos. Avui en dia, a molts països fan estudis per determinar quines variables¹ incideixen en el *burnout* dels seus docents; intenten determinar si aquest fenomen és individual o grupal, a més de diagnosticar el *burnout* com una patologia que pot incidir en baixes laborals. Un exemple d'això és la sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, que va reconèixer que el *burnout* és un accident laboral i va confirmar, per tant, la incapacitat permanent absoluta que va concedir a una mestra el Jutjat Social núm. 16 de Barcelona, el 27 de desembre de 2002. Per últim, apareixen investigacions del *burnout* en l'àmbit local que intenten determinar la incidència d'aquesta malaltia en els diferents cossos docents.

4. ESTUDIS² MÉS IMPORTANTS SOBRE EL BURNOUT

Com hem dit anteriorment, Kyriacou i Sutcliffe (1978) varen ser uns dels primers investigadors que intentaren determinar la incidència que tenia l'estrès en els docents, les causes que el provocaven i la simptomatologia que presentava. Per a la investigació varen emprar variables demogràfiques, ocupacionals i fonts d'estrès, i partiren d'una sèrie d'ítems d'elaboració pròpia. El resultat del treball va ser que un 20% dels professors manifestava que la seva feina era molt estressant. Les fonts d'estrès més importants eren les actituds pobres dels alumnes envers el treball i la poca motivació. Així, la simptomatologia més experimentada per part dels professors va ser l'esgotament i la frustració.

Mykletun (1984) desenvolupa una investigació amb una població més nombrosa, constituïda per 917 professors de primària i secundària, amb l'objectiu de determinar la salut general, l'estrès laboral i les característiques biogràfiques dels professors noruecs. Estudia variables com les fonts d'estrès, demogràfiques, ocupacionals i la salut en general. L'instrument per captar la informació és una bateria de qüestionaris. Els resultats que n'obté mostren quatre factors que incideixen en la salut i en l'estrès laboral: la sobrecàrrega laboral, el clima organitzacional, la conducta dels alumnes i els canvis són els que, units al nombre de classes en què imparteixen docència i el nombre d'alumnes per classe, tenen uns efectes més negatius sobre la qualitat de vida dels docents. A més, el component estressant d'aquests factors és condicionat pel sexe del docent, l'antiguitat i la càrrega objectiva.

Nagy i Davis (1985) tenen una població de 105 professors de primària i 122 de secundària. El seu objectiu és examinar la relació entre el clima laboral, les característiques de la personalitat i el *burnout*. Les variables d'estudi són el *burnout*, el clima laboral i l'addicció al treball. Els instruments

¹ Variable: propietat, atribut o objecte que pot tenir valors diversos (López-Barajas 1988).

² Agafam com a referència la publicació de l'Instituto de Ciencias da Educação, Estrés laboral y burnout. Universidade de Santiago de Compostela, 2006.

que empren per determinar-los són el MBI, el *Jenkins Activity Survey* i escales per avaluar el clima laboral i l'addicció al treball. Arriben a la conclusió que l'addicció al treball existeix en la mateixa proporció en docents de primària i de secundària. El 57% perceben un clima laboral desfavorable i els professors de secundària experimenten més *burnout* que els de primària.

Gmelch, Wilke i Lovrich (1986) estudien 1.221 professors d'universitats públiques i privades. L'objectiu és identificar casos d'estrès a la Universitat i determinar si estan associats a les característiques professionals de disciplina, rang i lloc de treball fix o no. Analitzen variables tan importants com les fonts d'estrès, les variables demogràfiques i el context d'ensenyament. L'instrument que empren és el FSI (*Faculty Stress Index*) i conclouen que els docents que experimenten menys estrès són, en primer lloc, els que tenen un lloc de treball fix i els de rang més elevat. El seu resultat és que no han observat diferències significatives en els nivells d'estrès amb relació a la disciplina a la qual pertanyen els professors estudiats.

Capel (1987) investiga 78 professors de secundària per identificar els factors relacionats amb l'estrès i el *burnout* dels docents. Parteix d'un conjunt nombrós de variables, com ara demogràfiques, ocupacionals, símptomes d'estrès, *burnout*, conflicte i ambigüitat de rol, i lloc de control. Analitza aquesta gran quantitat de paràmetres amb una sèrie d'instruments, com el MBI, l'*Stress Symptom Scale*, el *Role questionnaire*, el *Rotter internal/external*, el *Locus of Control Scale* i ítems d'elaboració pròpia. Les conclusions són que els professors no experimenten nivells elevats d'estrès laboral ni de *burnout*. La majoria de les variables seleccionades estan relacionades amb l'estrès, el *burnout* total, la freqüència del *burnout* i intensitat, i amb les tres dimensions del *burnout*.

Payne i Furham (1987) intenten fer una investigació sobre 444 professors de secundària. La finalitat és analitzar l'estrès docent en un país en vies de desenvolupament (Índia) i investigar la influència que puguin tenir unes variables sociodemogràfiques determinades sobre l'estrès. Empren un qüestionari d'elaboració pròpia per analitzar variables demogràfiques, ocupacionals i factors d'estrès que puguin incidir en el *burnout*. El resultat que n'obtenen fan referència a les dificultats associades a la docència dins l'aula i a les demandes provinents de la direcció, que, segons la majoria dels professors, són els aspectes més estressants del seu treball. Les variables demogràfiques i ocupacionals influeixen en la percepció d'uns factors d'estrès determinats.

L'any 1988 Dworkin, Haney i Telschow fan un estudi per explorar la unió entre les experiències de victimització i els factors d'estrès específics del rol docent en 291 professors d'ensenyament elemental i de secundària de races diferents. Empren la llista de factors estressants de Dworkin i un conjunt d'ítems d'elaboració pròpia. El resultat són que els professors de raça blanca i els d'ensenyament elemental pateixen més estrès que els professors de raça negra i els d'ensenyament secundari. La raça del docent i el nivell del seu ensenyament també és associat a diferències en les experiències de victimització.

Mark, Pierce i Molloy, també l'any 1988, estudien 750 docents amb l'objectiu d'identificar quines variables distingeixen els professors experimentats amb *burnout* alt i baix. Les variables que analitzen són les característiques biogràfiques, els patrons de treball i les variables psicològiques, entre d'altres. L'instrument que empren és el MBI. Aquests autors obtenen que els professors que puntuen alt en

burnout ho fan en factors relacionats amb els alumnes, mentre que els que hi puntuen baix ho fan en factors referits a certes demandes al centre.

Al final de la dècada dels anys vuitanta apareixen McGrath, Houghton i Reid (1989), els quals analitzen l'estrès crònic en 168 professors emprant el GHQ (Qüestionari de Salut General de Goldberg) i el MBI. Com a conclusions obtenen que l'aparició del *burnout* està associada a l'estrès i a la insatisfacció amb el rol i el desenvolupament professionals.

Ja a la dècada dels noranta, Pedrabisi i Santinello (1991) analitzen 167 professors de primària amb l'objectiu de relacionar el *burnout* amb la percepció de la imatge professional. Empren la MISPE (Matrice Interpersonnelle du Soi Professionnel de l'Enseignant). Els resultats que obtenen són que els professors que varen elegir la professió per motivació presenten menys discordança entre el jo real i el jo ideal, menys depressió i més realització professional.

Smith i Burke (1992) tenen una població de 204 professors de secundària i intenten avaluar un model causal que hipotetitzava relacions entre les característiques del professor, aspectes del context d'ensenyament, càrrega laboral percebuda, satisfacció laboral i estrès docent. Les variables que emprava aquesta investigació són demogràfiques, el context d'ensenyament, les fonts d'estrès, la sobrecàrrega laboral, la satisfacció laboral i les conseqüències de l'estrès. Pel que fa als instruments, empraven ítems d'elaboració pròpia i una eina per mesurar l'estrès dels professors basat en ítems desenvolupats per Otto (1983) i també una versió del qüestionari de satisfacció laboral de Burke. Aquests autors obtenen els resultats següents: el context d'ensenyament, la càrrega laboral i la satisfacció laboral afecten l'estrès d'una manera directa.

Travers i Cooper (1996) posteriorment examinen una mostra de 1.755 professors de tots els nivells educatius amb la finalitat de fer un estudi sobre l'estrès en els docents analitzant-ne variables demogràfiques i ocupacionals, les fonts d'estrès, el suport social i la tensió. Amb aquests objectius, empraven un qüestionari d'estrès i entrevistes i n'obtenen que els professors, comparats amb altres grups ocupacionals que fan treballs estressants, experimenten menys satisfacció laboral i tenen una salut mental més deficient.

Guerrero i Vicente (1999) analitzen els factors que actuen sobre el *burnout* i les estratègies d'afrontament. La seva mostra és representada per 257 professors universitaris. Empren variables socio-demogràfiques, laborals i motivacionals. Els instruments per recollir informació que empraven són el MBI i les COPE (Coping Orientations to Problems Experienced). Els resultats que varen obtenir aquests investigadors varen ser que en el *burnout* estan implicats factors tan diferents com els personals, el context de treball i l'organització. Un 42% dels professors presenta nivells preocupants de *burnout* superiors a la mitjana; un 17%, moderat, i tan sols un 41% no manifesta la síndrome.

Lee (2002) analitza 543 professors de primària i secundària. El seu objectiu és estudiar els efectes d'unes determinades comandes extraorganitzacionals i organitzacionals i les característiques personals sobre l'estrès laboral. Per fer-ho emprava els instruments següents: l'School Environment Constraint Instrument (SECI) (Lam), una versió de la Teacher Stress Scale, una llista de control de trastorns de la personalitat del grup A (*type A personality disorder checklist*) i una llista de control de l'estat de

salut (*health condition checklist*). Els resultats que obté són que les comandes extraorganitzacionals, les escolars, la condició de salut del docent i altres característiques personals tenen efectes significatius sobre l'estrès laboral, els quals són diferents per a professors de primària i secundària.

Dean i McKraken (2002) investiguen professors de cinc universitats. El seu objectiu és avaluar la relació entre estrès i satisfacció laboral en docents universitaris. Analitzen fonts d'estrès laboral, de satisfacció laboral, variables demogràfiques i ocupacionals. Com a instruments utilitzen un qüestionari sociodemogràfic, el Faculty Stress Survey i el JDI (Job Descriptive Index). Els resultats obtinguts són que hi ha nivells moderats d'estrès derivats dels factors «pressió del temps» i «interacció amb estudiants». Els docents indiquen que estan insatisfets amb el salari que perceben. Les variables demogràfiques i ocupacionals tenen relació amb els factors que provoquen estrès i insatisfacció.

Per acabar, Marrau (2004) fa una investigació sobre una mostra de 43 docents universitaris i analitza quines variables incideixen en el *burnout*. Com a instrument empra Staff Burnout Scale for Health Professionals (SBS-HP) (Jones, 1982) arribant a la conclusió que la majoria de les puntuacions obtingudes en les subescales o dimensions del *burnout* són normals. El *burnout* no es manifesta de manera intensa en el grup d'investigació, però hi ha més dones que sobresurten del rang mitjà.

5. EL MBI (INVENTARI BURNOUT DE MASLACH) COM A INSTRUMENT PER DETECTAR EL BURNOUT AQUESTA DARRERA DÈCADA

L'any 2000 és presentada una investigació a la Universitat dels Andes (Veneçuela) que intenta estudiar l'efecte de les variables socials i professionals en el *burnout* utilitzant el MBI. El resultat és que, sobre una mostra de 194 professors universitaris, tots els professors de la Universitat dels Andes pateixen un grau mitjà de *burnout* caracteritzat per nivells mitjans de despersonalització, esgotament emocional i autoestima personal (Viloria, Paredes 2000).

Un any més tard, intenten diagnosticar els nivells de *burnout* en docents i examinar les relacions entre dimensions del *burnout* i variables sociodemogràfiques (Duran, Extremera, Rey 2001) mitjançant també el MBI. Els resultats són que, en una mostra de 91 mestres i professors, els nivells de *burnout* analitzats no són elevats, encara que destaca que un bon nombre de docents informen de cansament emocional. Hi ha diferències significatives de *burnout* en funció del sexe, antiguitat en la professió, edat i nivell educatiu.

Intenten analitzar les diferències d'estrès laboral, segons la categoria professional del cos docent universitari en una mostra de 147 docents de la Universitat Jaume I de València. El resultat és que solament les dimensions de sobrecàrrega emocional i quantitativa són considerades estressors que permeten establir diferències entre les categories professionals de la UJI (Cifre, Llorens 2002).

El mateix any, Manzano analitza el *burnout* i l'*engagement*³ tenint en compte variables psicosocials i demogràfiques en una mostra de 1.284 estudiants universitaris. El resultat és que hi ha una relació negativa entre les escales del *burnout* (esgotament emocional i cinisme) i les de l'*engagement*

³ Engagement: podem entendre aquest concepte com «implicació en el treball».

(vigor, dedicació i absorció) i una relació positiva entre la competència percebuda i les tres dimensions de l'*engagement* (Manzano 2002).

A l'any 2003, Manassero també emprà el MBI per estudiar el *burnout* a les Illes Balears en una mostra de 614 professors de nivells no universitaris, tant de primària com de secundària. L'objectiu de la investigació és analitzar l'estrès entre els docents per aprofundir en el seu coneixement amb l'objectiu de millorar la salut del col·lectiu docent. Manassero analitza variables sociodemogràfiques, ocupacionals, fonts d'estrès laboral, *burnout* i suport social. El resultat és que el nivell d'estrès trobat en professors espanyols afecta un 38% i amb una intensitat que podria ser considerada perjudicial i patològica. La valoració que fan els professors de la seva experiència d'estrès és molt negativa (77%) i l'emoció més experimentada és l'ansietat (Manassero et al. 2003).

A l'any 2005, Ponce et al. estudien 274 professors d'Universitat per determinar la incidència del *burnout* en professors universitaris tenint en compte l'especialitat, el sexe, l'estat civil, la pràctica d'esport i altres ítems. Les variables que emprà són la salut, l'esport, l'especialitat, el sexe i l'estat civil. Com a resultats obté que els docents universitaris estudiats presenten evidències de la síndrome del professor cremat per estrès laboral assistencial.

Una investigació sobre una mostra més reduïda estudia 29 professors i mestres per determinar la relació entre *burnout* i satisfacció laboral. Els resultats són que la mostra en conjunt té un nivell de *burnout* baix i que hi ha una correlació significativa entre el *burnout* i la satisfacció laboral (Hermosa 2006).

Ayuso i Guillén (2007) utilitzen el MBI per estudiar 141 professors de secundària i determinar el nivell d'incidència de l'estrès laboral en els centres públics de secundària a Cadis. Empran variables demogràfiques, experiència laboral i assetjament psicològic (*mobbing*). Aquesta investigació detecta una incidència de *burnout* elevada entre els professors de secundària de la ciutat de Cadis, la qual cosa està relacionada amb l'experiència professional. Com més anys d'experiència, cota de *burnout* més elevada.

L'any següent una altra investigació se centra a identificar les variables predictives del *burnout* en 514 alumnes universitaris. Algunes de les variables que emprà són demogràfiques, psicosocials, d'estat emocional i professionals. El resultat és que les variables psicosocials són les que incideixen més en el poder predictiu del *burnout* i, en especial, en l'abandonament del curs (Carlotto i Gonçalves 2008). Aquell mateix any, Larrote i Sáez analitzen 200 professors de nivell no universitari amb la finalitat de determinar les característiques epidemiològiques de la síndrome del *burnout* entre els docents. Amb aquesta investigació obtenen que hi ha una relació significativa entre el nivell d'estrès o *burnout*, l'edat i l'antiguitat laboral, i que el docent sigui home o dona no hi té res a veure.

En darrer lloc, volem manifestar que una de les grans investigacions fetes sobre 885 professors d'Universitat aquests darrers anys ha tingut l'objectiu d'analitzar els possibles efectes de la mediació del *burnout* en la relació entre conflictes interpersonals i intenció d'abandonament. Els resultats són que tant l'esgotament emocional com el distanciament incideixen en el conflicte personal i, aquest darrer, sobre les intencions d'abandonament (Moreno-Jiménez, Garrosa, Rodríguez 2009).

6. INSTRUMENTS SELECCIONATS PER FER LA INVESTIGACIÓ

A partir dels objectius que vulguin ser estudiats, hom fabrica o cerca instruments que li vagin bé per fer la investigació. D'aquesta manera, els instruments que nosaltres hem seleccionat per fer la recerca han estat el MBI (Inventari de *Burnout* de Maslach) i un qüestionari d'elaboració pròpia. El primer ens permet quantificar el *burnout* en els professors públics d'ensenyament secundari a les Illes Balears i determinar la incidència que tenen les tres dimensions en aquesta patologia: cansament emocional, despersonalització i realització personal. El segon ens permet estudiar les variables⁴ sociodemogràfiques que incideixen en la malaltia.

7. FIABILITAT DEL MBI

La fiabilitat fa referència a la capacitat de mostrar resultats semblants en mesuraments diferents, sempre que les condicions es mantinguin iguals. La fiabilitat és determinada per una bona consistència interna. Establir la consistència interna d'una escala és aproximar-nos a la validació del constructe i consisteix a quantificar la correlació entre els ítems que conté. Així, en el coeficient alfa de Cronbach, els valors que estan concentrats entre 0,70-0,90 indiquen una bona consistència interna, és a dir, una bona correlació entre tots aquells elements que mesuren una mateixa dimensió.

QUADRE 1. INVESTIGACIONS SOBRE LA CONSISTÈNCIA INTERNA DEL MBI

α de Cronbach	Any	Cansament emocional	Despersonalització	Realització personal
MBI	1981	0,9	0,79	0,71
Iwanicki i Schwab	1981	0,76	0,76	0,9
Aluja	1997	0,83	0,48	0,77
Gil-Monte i Peiró	1999	0,87	0,57	0,72
García, Herrero i Fuentes	2007	0,88	0,79	0,81

Amb referència a la fiabilitat⁵ de l'instrument, l'Inventari de *Burnout* de Maslach (1981) va manifestar una bona consistència interna mitjançant el coeficient alfa de Cronbach en una mostra de 1.316 casos. Obtingué aquests resultats per a cada una de les dimensions que incideixen en el *burnout*: cansament emocional: 0,90; despersonalització: 0,79, i realització personal: 0,71.

⁴ Variable: cada un dels factors canviants emprats per descriure els fenòmens socials i llurs relacions. Les ciències socials intenten explicar sobretot els fenòmens canviants, tot i la importància dels fenòmens estructurals. En totes les relacions causals, la variable explicativa és anomenada «variable independent», mentre que la variable explicada és la «variable dependent». Enciclopèdia Catalana: <http://www.enciclopedia.cat/>.

⁵ Fiabilitat: és una qualitat que consisteix a trobar els mateixos resultats entre persones diferents per a una mateixa persona en moments diferents (De Ketele et al. 1995).

Hi ha hagut altres investigadors que han intentat determinar la consistència interna d'aquest instrument mitjançant el coeficient alfa de Cronbach. Així, Iwanicki i Schwab (1981), en una mostra de 469 docents, varen obtenir, per a cada una de les dimensions que incideixen en el *burnout*, els resultats següents: $\alpha = 0,76$ en cansament emocional; $\alpha = 0,76$ en despersonalització, i $\alpha = 0,90$ en realització personal. Aluja (1997), en una mostra de 389 docents, va obtenir, en cada una de les dimensions que incideixen en el *burnout*, mitjançant el coeficient alfa de Cronbach, els resultats següents: $\alpha = 0,83$ en cansament emocional; $\alpha = 0,48$ en despersonalització i $\alpha = 0,77$ en realització personal. Gil-Monte i Peiró (1999), en una mostra de 559 persones, varen obtenir, en cada una de les dimensions que incideixen en el *burnout*, els resultats següents: $\alpha = 0,87$ en cansament emocional; $\alpha = 0,57$ en despersonalització i $\alpha = 0,72$ en realització personal. Més recentment, Garcia, Herrero i Fuentes (2007), en una mostra de 136 treballadors, varen obtenir, en a cada una de les dimensions que incideixen en el *burnout*, els resultats següents: $\alpha = 0,88$ en cansament emocional; $\alpha = 0,79$ en despersonalització i $\alpha = 0,81$ en realització personal.

Per tant, podem afirmar que l'Inventari *Burnout* de Maslach és molt fiable com a instrument per detectar el *burnout* i les seves dimensions.

8. VALIDESA DEL MBI

Podem definir la validesa⁶ com el grau en què un instrument mesura allò que pretén mesurar. Quan són coneixements adquirits és fàcil presentar qualche prova que pugui valorar-los, però no succeeix el mateix quan hom vol mesurar característiques internes de la persona, com, per exemple, la personalitat. Segons recull la traducció del MBI (Seisdedos 1997), després d'haver desenvolupat un estudi factorial dels elements que el componen, els resultats de les autores Maslach i Jackson varen ser que l'estructura tridimensional de l'inventari era bastant clara i que únicament uns pocs elements es relacionaven en més d'una dimensió; per això, no és estrany que hi hagi relacions significatives entre les escales que varen construir. Així, la majoria d'investigadors han acceptat la divisió tripartida proposada per Maslach i Jackson, (1981), és a dir, el *burnout* és explicat per tres factors: cansament emocional, despersonalització i realització personal. Malgrat això, molts d'estudis dels anys noranta manifesten que, encara que acceptin aquesta tridimensionalitat, hauria de ser modificada, ja que pot ser interpretada de maneres diverses i, fins i tot, haurien de ser-ne eliminats certs elements o ítems, perquè n'hi ha molts que són inestables, ja que varien segons la població i l'estudi (Iwanicki, Schwab 1981; Abu-Hilal, Salameh 1992). Aquests autors manifesten que troben una estructura d'elements en els factors «cansament emocional» i «realització personal» similar a la de Maslach i Jackson (1981), però l'estructura d'elements del factor «despersonalització» falla. Com a conclusió, podem dir que, quant a validesa, el MBI de Maslach (1981) és consistent en els factors «cansament emocional» i «realització personal», però no en el «despersonalització». Tot i això, continua sent l'instrument⁷ més emprat per mesurar el *burnout*.

⁶ Validesa: és el grau d'adequació entre el que hom vol fer (avaluar o recollir informació) i el que fa realment (De Ketele et al. 1989).

⁷ Instrument: és el que ens ha de permetre accedir a les dades i registrar-les amb precisió i fidelitat (López-Barajas et al. 1994).

9. LA MOSTRA

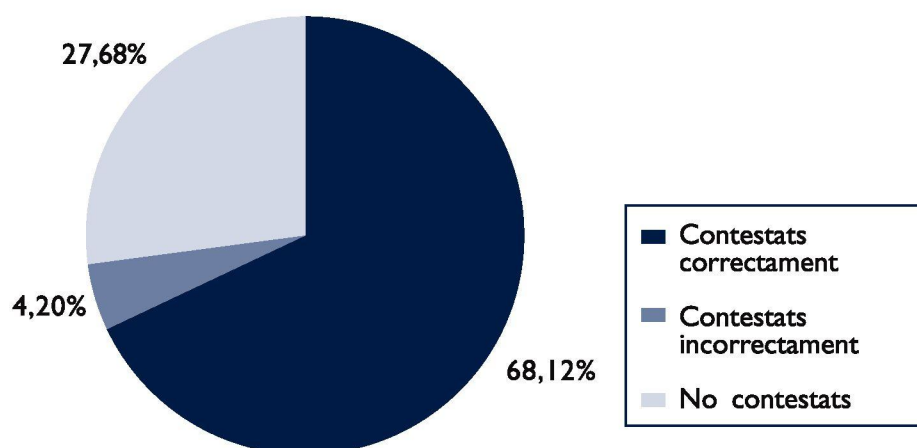
Hem fet una investigació sobre el *burnout* a nou instituts d'ESO de les Illes Balears que hem seleccionat a l'atzar, un de cada mancomunitat: Eivissa, Formentera, Llevant, Menorca, Migjorn, Palma, Pla, Raiguer i Tramuntana. Hi hem aplicat un qüestionari sociodemogràfic d'elaboració pròpia i el MBI.

QUADRE 2. POBLACIÓ DE LA INVESTIGACIÓ				
Mancomunitat	IES	Población	Mostra	Mostra - anul·lats
Eivissa	Isidor Macabich	88,5	70	68
Formentera	Marc Ferrer	67	67	67
Llevant	Portocristo	50,5	44	41
Menorca	Joan Ramis i Ramis	96	84	84
Migjorn	Llucmajor	91	45	40
Palma	Emili Darder	59,5	53	49
Pla	Albuhaira	37,5	21	19
Raiguer	Marratxí	102,5	61	54
Tramuntana	Son Ferrer	74	37	32
Total		666,5	482	454
%		100	72,32	68,12

D'aquesta manera, hem presentat el qüestionari sobre el *burnout* a 667 professors, que representen el 100% de la població. Han respost el qüestionari 482 persones (72,32%), és a dir, un 27,68% de professors no ha volgut desenvolupar el qüestionari o estava de baixa en el moment de fer-ho. Per últim, hem de dir que hem anul·lat un 4,20% dels qüestionaris perquè estaven resposts de manera incompleta.

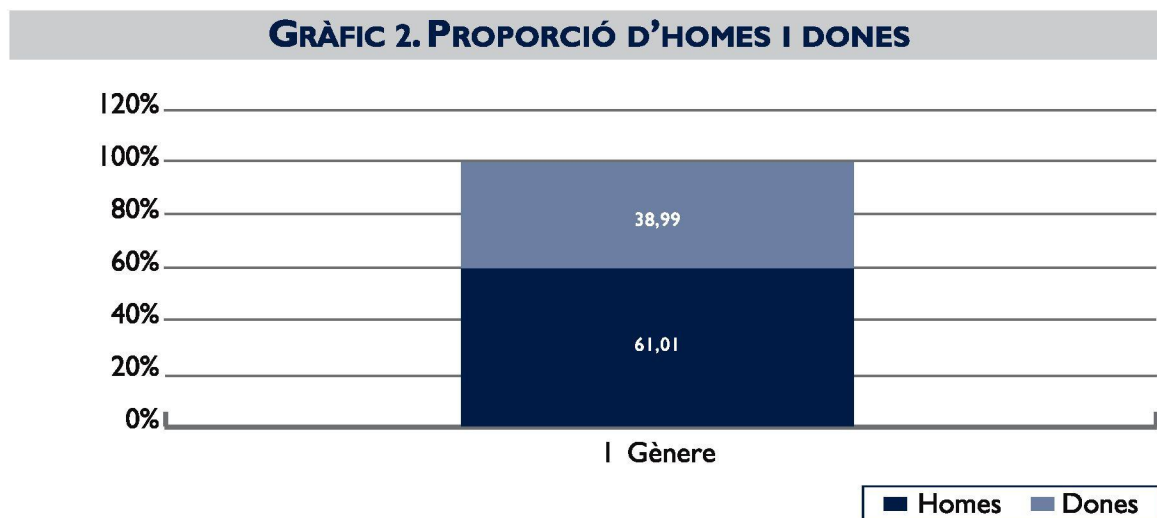
Qüestionari <i>burnout</i>	Contestats correctament	Contestats incorrectament	No contestats
%	68,12	4,20	27,68

GRÀFIC 1: MOSTRA DE LA INVESTIGACIÓ

— Sexe. Pel que fa al sexe, hem de dir que als instituts estudiats de les Illes Balears predominen les professores (61,01%) per sobre dels professors (38,99%).

QUADRE 3. PROPORCIÓ D'HOMES I DE DONES			
Mancomunitat	IES	Dones	Homes
Eivissa	Isidor Macabich	37	31
Formentera	Marc Ferrer	38	29
Llevant	Portocristo	32	9
Menorca	Joan Ramis i Ramis	49	35
Migjorn	Llucmajor	25	15
Palma	Emili Darder	32	17
Pla	Albuhaira	9	10
Raiguer	Marratxí	35	19
Tramuntana	Son Ferrer	20	12
Total		277	177
%		61,01	38,99

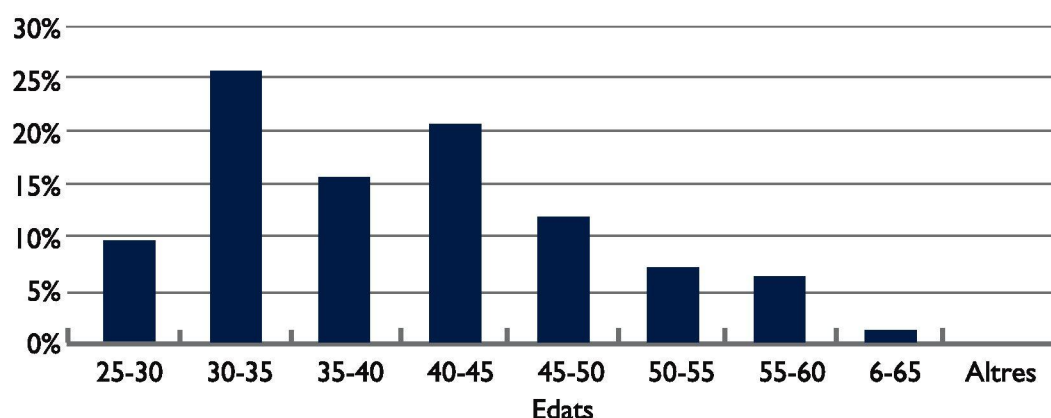

— Edat. Quan parlem d'edat, la que destaca més és la compresa entre els trenta i els trenta-cinc anys, i és la que tenen un 25,77% aproximadament de professors, és a dir, són professors majoritàriament joves.

QUADRE 4. DISTRIBUCIÓ DE LA MOSTRA PER EDATS

Mancomunitat	IES / edat	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60	60-65	Altres
1. Eivissa	Isidor Macabich	8	11	15	11	13	3	5	2	0
2. Formentera	Marc Ferrer	17	28	4	8	2	2	4	0	2
3. Llevant	Portocristo	4	19	4	8	3	1	1	1	0
4. Menorca	Joan Ramis i Ramis	9	22	14	16	10	6	5	2	0
5. Migjorn	Llucmajor	0	5	2	12	10	4	7	0	0
6. Palma	Emili Darder	4	9	10	13	4	8	0	1	0
7. Pla	Albuhaira	0	6	6	3	2	0	2	0	0

GRÀFIC 3. DISTRIBUCIÓ DE LA MOSTRA PER EDATS

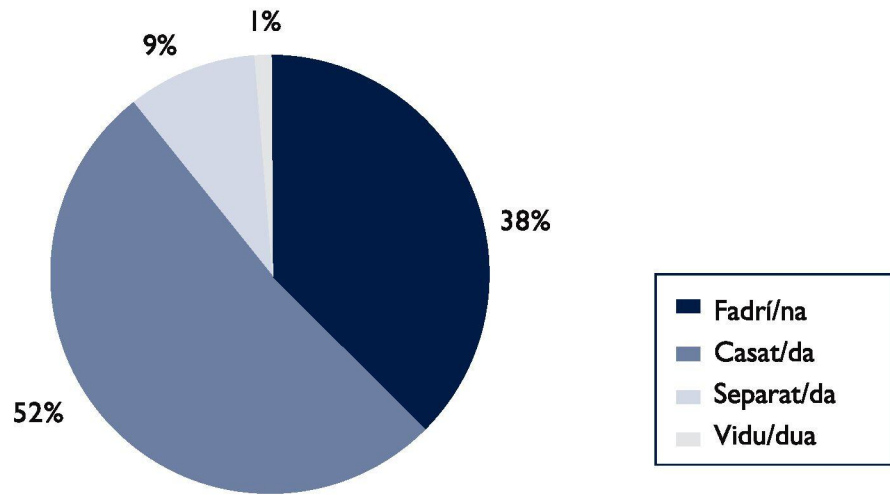

— Estat civil. Cal destacar que el 52,64% dels professors estudiats són casats o estan constituïts en parella de fet. Un 38,11% són fadrins; un 8,59% són separats i, en darrer lloc, els vidus o vídues representen un 0,66%.

QUADRE 5. ESTAT CIVIL

Mancomunitat	IES / estat civil	Fadrí/fadrina	Casat/casada	Separat/separada	Vidu/vídua
1. Eivissa	Isidor Macabich	27	31	9	1
2. Formentera	Marc Ferrer	46	20	1	0
3. Llevant	Portocristo	22	14	4	1
4. Menorca	Joan Ramis i Ramis	32	43	9	0
5. Migjorn	Llucmajor	3	35	1	1
6. Palma	Emili Darder	15	28	6	0
7. Pla	Albuhaira	4	12	3	0
8. Raiguer	Marratxí	9	41	4	0
9. Tramuntana	Son Ferrer	15	15	2	0
Total		173	239	39	3
%	100	38,11	52,64	8,59	0,66

GRÀFIC 4: ESTAT CIVIL

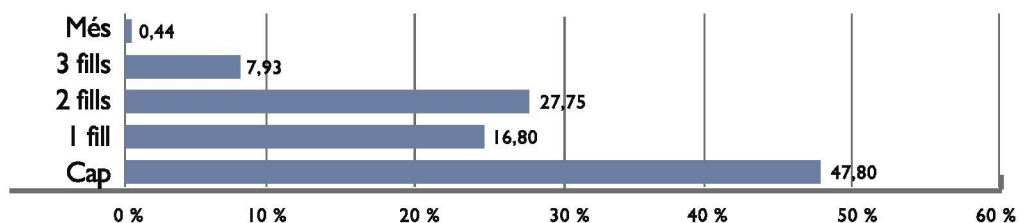

— Nombre de fills. És important dir que la majoria de professors no tenen cap fill (47,16%) i, si opten per tenir-ne, en són dos (27,41%). En el segon lloc hi ha les professores i professors que tenen un fill (16,08%) i, per últim, els qui en tenen tres (7,93%) o més (0,44%).

QUADRE 6. NOMBRE DE FILLS PER DOCENT

Mancomunitat	IES / nombre fills	Cap	1 fill	2 fills	3 fills	Més
1. Eivissa	Isidor Macabich	31	10	22	5	0
2. Formentera	Marc Ferrer	54	4	8	1	0
3. Llevant	Portocristo	26	2	9	4	0
4. Menorca	Joan Ramis i Ramis	42	15	19	8	0
5. Migjorn	Llucmajor	5	12	19	4	0
6. Palma	Emili Darder	22	9	12	5	1
7. Pla	Albuhaira	8	4	7	0	0
8. Raiguer	Marratxí	13	12	19	9	1
9. Tramuntana	Son Ferrer	16	5	11	0	0
Total		217	73	126	36	2
%	100	47,80	16,08	27,75	7,93	0,44

GRÀFIC 5. NOMBRE DE FILLS

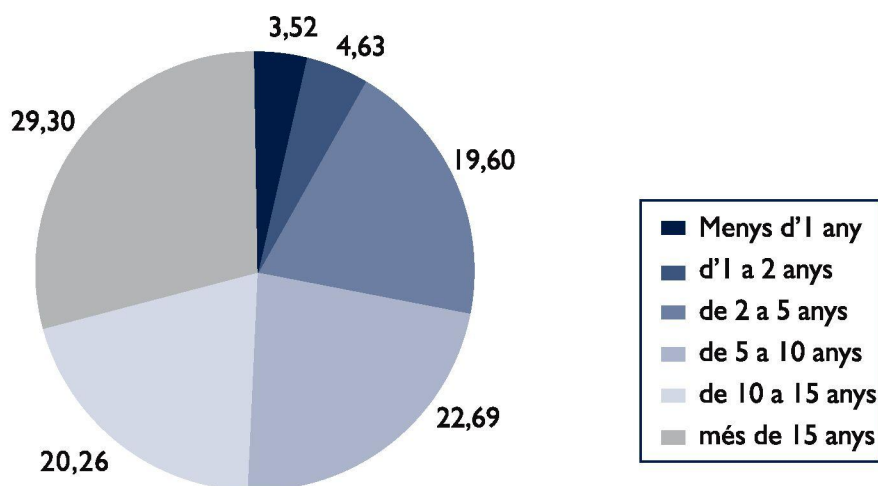

— Experiència docent. La majoria de professors dels centres estudiats tenen una experiència docent de més de quinze anys (29,30%).

QUADRE 7. EXPERIÈNCIA DOCENT DE LA MOSTRA D'ESTUDI

Mancomunitat	IES / anys d'experiència docent	Menys d'1 any	D'1 a 2 anys	De 2 a 5 anys	De 5 a 10 anys	De 10 a 15 anys	Més de 15 anys
1. Eivissa	Isidor Macabich	3	3	9	15	18	20
2. Formentera	Marc Ferrer	5	7	32	9	6	8
3. Llevant	Portocristo	2	1	8	15	11	4
4. Menorca	Joan Ramis i Ramis	4	4	22	19	11	24
5. Migjorn	Llucmajor	0	2	2	2	7	27
6. Palma	Emili Darder	0	2	6	16	9	16
7. Pla	Albuhaira	0	0	2	7	5	5
8. Raiguer	Marratxí	2	2	4	10	13	23
9. Tramuntana	Son Ferrer	0	0	4	10	12	6
Total		16	21	89	103	92	133
%	100	3,52	4,63	19,6	22,69	20,26	29,3

GRÀFIC 6: EXPERIÈNCIA DOCENT DE LA MOSTRA D'ESTUDI

10. DIMENSIONS DEL BURNOUT⁸ SEGONS LES PUNTUACIONS DIRECTES

Quant al cansament emocional, hem de dir que el 59,22% dels enquestats manifesten tenir-ne poc, mentre que un 40,74% en té unes quantes vegades al mes o més.

⁸ La paraula burnout fa referència a l'estrès crònic, que és considerat una resposta articulada en actituds i sentiments negatius envers les persones amb les quals hom treballa (despersonalització). La persona afectada és tractada com un objecte, experimenta una baixa realització personal i està emocionalment esgotada (Maslach, Jackson 1981).

QUADRE 8. PROPORCIÓ DE CANSAMENT EMOCIONAL

Dimensions burnout	Mancomunitat / % puntuació directa	0. Mai	1. Qualque vegada a l'any o menys	2. Qualque vegada al mes o menys	3. Diverses vegades al mes	4. Un pic a la setmana	5. Diverses vegades a la setmana	6. Diàriament
CE	1. Eivissa	26,14	19,44	16,83	14,38	8,98	8,98	5,22
CE	2. Formentera	21,72	19,73	14,26	17,74	7,29	13,6	5,63
CE	3. Llevant	26,83	21,95	16,8	18,16	5,15	8,4	2,71
CE	4. Menorca	27,65	19,31	12,3	15,21	6,75	13,36	5,42
CE	5. Migjorn	26,94	18,61	11,94	17,22	5,83	13,06	6,39
CE	6. Palma	22,45	25,4	14,06	17,46	7,93	7,48	5,21
CE	7. Pla	12,87	18,71	15,2	16,96	11,7	16,96	7,6
CE	8. Raiguer	20,37	20,16	14,2	16,57	7,2	10,7	10,49
CE	9. Tramuntana	20,49	27,08	21,53	9,72	5,9	7,99	7,29
	Mitjana	22,83	21,15	15,24	15,94	7,41	11,17	6,22

QUADRE 9. PROPORCIÓ DE DESPERSONALITZACIÓ

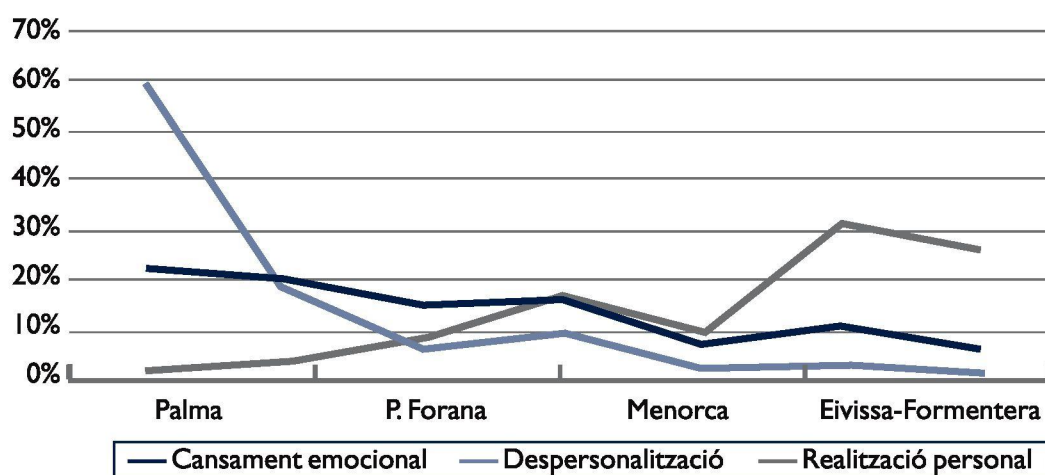
Dimensions burnout	Mancomunitat / % puntuació directa	0. Mai	1. Qualque vegada a l'any o menys	2. Qualque vegada al mes o menys	3. Diverses vegades al mes	4. Un pic a la setmana	5. Diverses vegades a la setmana	6. Diàriament
D	1. Eivissa	59,11	14,67	6,67	13,33	2,22	0,44	3,56
D	2. Formentera	66,67	15,56	6,22	4	3,56	4	0
D	3. Llevant	63,9	18,54	7,8	4,88	1,95	2,44	0,49
D	4. Menorca	66,43	16,43	4,52	8,1	2,14	1,67	0,71
D	5. Migjorn	52	21,5	5	14	2	4,5	1
D	6. Palma	60	19,48	5,71	8,98	0,81	2,85	2,44
D	7. Pla	54,74	16,84	7,37	11,58	4,21	4,21	1,05
D	8. Raiguer	52,59	22,22	6,3	10,74	3,7	2,59	1,85
D	9. Tramuntana	56,88	21,88	8,75	6,88	0	1,25	4,38
	Mitjana	59,27	18,47	6,43	9,01	2,37	2,76	1,68

QUADRE 10. PROPORCIÓ DE REALITZACIÓ PERSONAL

Dimensions burnout	Mancomunitat / % puntuació directa	0. Mai	1. Qualque vegada a l'any o menys	2. Qualque vegada al mes o menys	3. Diverses vegades al mes	4. Un pic a la setmana	5. Diverses vegades a la setmana	6. Diàriament
RP	1. Eivissa	2,22	7,22	9,72	21,97	8,61	26,94	23,61
RP	2. Formentera	4,17	4,72	10	14,44	7,78	33,06	25,83
RP	3. Llevant	0,61	2,13	3,96	18,39	13,72	31,4	29,88
RP	4. Menorca	2,08	2,68	5,21	16,07	11,61	34,97	27,38
RP	5. Migjorn	1,56	3,13	5,63	13,75	9,69	35,63	30,63
RP	6. Palma	1,02	5,01	10,2	17,6	12,5	31,63	21,94
RP	7. Pla	1,97	3,95	13,82	15,13	12,5	27,63	25
RP	8. Raiguer	3,7	5,32	9,72	25,69	11,11	22,45	21,99
RP	9. Tramuntana	0,39	2,34	8,98	14,45	10,94	37,89	25
	Mitjana	1,96	3,89	8,45	16,86	9,86	31,50	26,27

Amb referència a la despersionització, hem de dir que el 84,17% dels enquestats manifesten tenir-ne poca, mentre que un 15,83% en té algunes vegades al mes o més. Per l'últim i amb referència a la realització personal, hem de dir que el 85,71% dels enquestats manifesten tenir-la elevada, mentre que un 14,29% la té més aviat baixa o nul·la.

GRÀFIC 7. DIMENSIONS DEL BURNOUT EN %

II. AVALUACIÓ DEL BURNOUT

Analitzarem tres maneres possibles d'avaluar el burnout. La primera estudia les mitjanes; la segona serà més globalitzada mitjançant graus i, la tercera, per nivells.

Mitjanes

QUADRE 11. MITJANA DE CADA UNA DE LES DIMENSIONS DEL BURNOUT

Mancomunitat	IES	CE	DP	RP
1. Eivissa	Isidor Macabich	18,76	5,26	32,98
2. Formentera	Marc Ferrer	21,4	3,34	34,69
3. Llevant	Portocristo	17	3,58	33,88
4. Menorca	Joan Ramis i Ramis	19,06	3,49	35,84
5. Migjorn	Llucmajor	20,23	5,56	36,41
6. Palma	Emili Darder	18,57	4,49	33,45
7. Pla	Albuhaira	24,94	5,52	33,21
8. Raiguer	Marratxí	22	5,3	31,2
9. Tramuntana	Son Ferrer	18,59	4,62	35,75
Mitjana total		20,06	4,57	34,16

QUADRE 12. TAULA DE BAREMS DE LES PUNTUACIONS MITJANES DE LA MOSTRA DE TEA EDICIONES

PC	Puntuacions directes			S
	CE	DP	RP	
99	45-54	24-30	-	97
98	44	22-23	-	91
97	42-43	20-21	48	87
96	41	19	-	85
95	38-40	18	47	83
90	34-37	15-17	46	76
85	32-33	14	44-45	71
80	29-31	12-13	43	67
75	28	11	42	63
70	26-27	10	41	60
65	24-25	9	40	58
60	22-23	8	39	55
55	21	7	38	52
50	19-20	-	37	50
45	18	6	35-36	48
40	16-17	5	34	45
35	14-15	-	33	42
30	13	4	32	40
25	11-12	3	30-31	37
20	10	2	29	33

continua

PC	Puntuacions directes			S
	CE	DP	RP	
15	8-9	-	26-28	29
10	6-7	1	24-25	24
5	4-5	-	21-23	17
4	3	0	20	15
3	2	-	19	12
2	0-1	-	16-18	9
1	-	-	0-15	3
N Mitjana (S)	1138 20,86 11.30	1138 7,62 5,81	1138 35,71 8,08	

Comparam aquestes mitjanes amb la taula de barems del manual del MBI de TEA Ediciones,⁹ la qual converteix les puntuacions directes en dues escales de valor universal —l'escala ordinal¹⁰ i típica— i obtenim els resultats següents: en la dimensió de cansament emocional, una mitjana de 20,06 punts, i se situa en el percentil 55 de l'escala ordinal de la taula de barems del MBI i una puntuació S en l'escala típica de 52, és a dir, just en la mitjana de la taula de barems de les puntuacions directes. En la dimensió de despersonalització, la nostra mitjana és de 4,57 i se situa en el percentil 40 de l'escala ordinal, amb una escala típica S de 45, lleugerament per sota de la mitjana. Per acabar, hem de dir que en la dimensió de realització personal, la nostra mitjana ha estat de 34,16 i hem obtingut un percentil de 45 en l'escala ordinal i una S (escala típica) de 48, també lleugerament per sota de la mitjana. Per tant, segons les puntuacions directes, els nostres docents obtenen unes puntuacions mitjanes en les tres dimensions del *burnout*.

Graus de *burnout*

Primer de tot, hem de dir que el *burnout* ha estat concebut com una variable contínua i el podem dividir en baix, mitjà i alt. D'aquesta manera, podem determinar la incidència que té. Així, el segment de valors que pot tenir aquesta patologia està dividit en tres zones (baix, mitjà i alt), coincidint amb els percentils 33 i 66.

QUADRE 13. PUNTS DE TALL DE LA MOSTRA ILLES BALEARS N: 454

% Dimensions burnout	Baix	Mitjà	Alt
Cansament emocional	< 14	14-23	> 23
Despersonalització	< 1	1-5	> 5
Realització personal	> 38	30-38	< 30

⁹ Vegeu la taula núm 12.

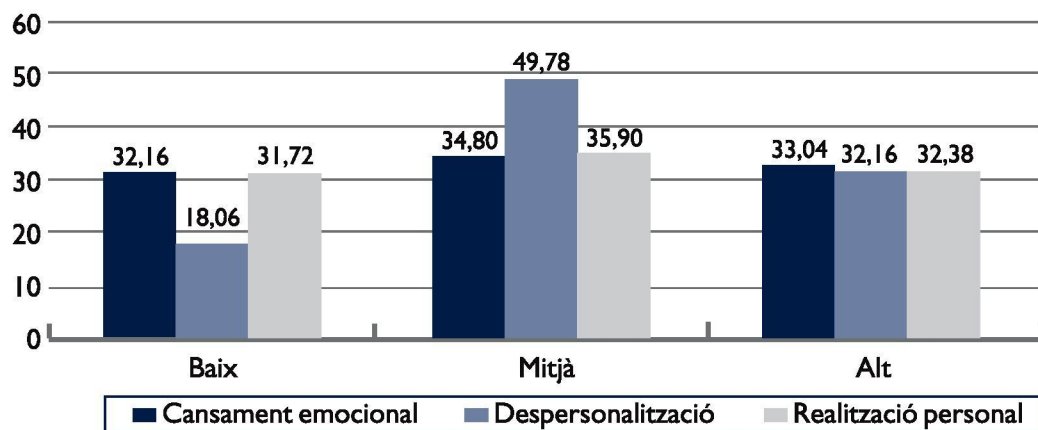
¹⁰ Escala ordinal: és la indicada quan constatarem que hi ha diversos graus en un atribut o propietat d'un objecte. La mida dels nombres indica el grau en què és posseït l'atribut en qüestió (López-Barajas et al. 1994).

Per tant, segons els percentils 33 i 66, un 33,04% de professors i professores dels instituts estudiats pateix cansament emocional¹¹ de manera significativa; un 32,16%, despersonalització.¹² i, en darrer lloc, un 32,38% obté poca realització personal.¹³

QUADRE 14. RESULTATS EN PERCENTATGES DE CADA UNA DE LES DIMENSIONS DEL BURNOUT EN LA MOSTRA ILLES BALEARS N: 454

% Dimensions burnout	Baix	Mitjà	Alt
Cansament emocional	32,16	34,80	33,04
Despersonalització	18,06	49,78	32,16
Realització personal	31,72	35,90	32,38

GRÀFIC 8. RESULTATS EN PERCENTATGES DE CADA UNA DE LES DIMENSIONS DEL BURNOUT EN LA MOSTRA ILLES BALEARS N: 454

En segon lloc, interpretarem les puntuacions obtingudes comparativament amb altres puntuacions que són donades en la classificació tripartida i en l'estadística bàsica de les mostres originals dels EUA i Espanya que recull el manual del MBI de TEA Ediciones.¹⁴

En aquest cas, si comparam els resultats obtinguts amb la mostra total dels EUA (N: 11067), obtenim un grau mitjà en cansament emocional, ja que té una mitjana de 20,06 punts. Amb referència a la despersonalització, obtenim un grau baix en aquesta dimensió, ja que els professors dels instituts estudiats tenen una puntuació de 4,57. Per acabar, analitzam la realització personal i hi obtenim un grau mitjà, ja que la mitjana és 34,16. Aquesta dimensió es relaciona de manera inversa amb

¹¹ Cansament emocional: descriu les característiques d'una persona emocionalment exhausta pel treball que desenvolupa.

¹² Despersonalització: descriu una resposta emocional impersonal i freda envers els receptors dels serveis.

¹³ Realització personal: descriu sentiments de competència i èxit en el treball amb altres persones.

¹⁴ Vegeu la taula núm 15.

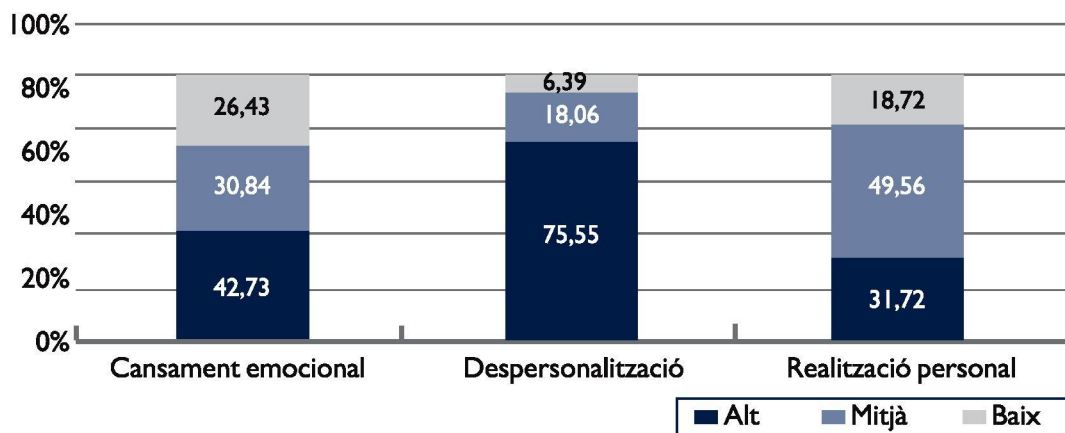
el *burnout*, és a dir, una puntuació elevada reflectirà una capacitat baixa de desenvolupar aquesta patologia, i, a la inversa, una realització personal baixa ens donarà indicis d'una probabilitat elevada de patir *burnout*.

QUADRE 15. CLASSIFICACIÓ TRIPARTIDA I ESTADÍSTICS BÀSICS EN MOSTRES ORIGINALS DELS EUA I ESPANYA TEA EDICIONES

	Mostra	Esc.	Classificació			Estadístics	
			Baix	Mitjà	Alt	X	S
EUA	Mostra total (N: 11067)	CE	<17	17-26	>26	20,99	10,75
		DP	<7	7-12	>12	8,73	5,89
		RP	>38	32-38	<32	34,58	7,11
	Ensenyament primari / mitjà (N: 4163)	CE	<17	17-26	>26	21,25	11,01
		DP	<9	9-13	>13	11,00	6,19
		RP	>36	31-36	<31	33,54	6,89
	Ensenyament superior (N: 635)	CE	<14	14-23	>23	18,57	11,95
		DP	<3	3-8	>8	5,57	6,63
		RP	>42	36-42	<36	39,17	7,92
	Personal de serveis socials (N: 1538)	CE	<17	17-27	>27	21,35	10,51
		DP	<6	6-10	>10	7,46	5,11
		RP	>36	30-36	<30	32,75	7,71
	Professionals mèdics (N: 1104)	CE	<19	19-26	>26	22,19	9,53
		DP	<6	6-9	>9	7,12	5,22
		RP	>39	34-39	<34	36,53	7,34
	Professionals de salut mental (N: 730)	CE	<13	13-20	>20	16,89	8,90
		DP	<4	4-7	>7	5,72	4,62
		RP	>34	29-34	<29	30,87	6,37
Altres professionals (N: 2897)	CE	<17	17-27	>27	21,42	11,05	
	DP	<6	6-10	>10	8,11	6,15	
	RP	>39	34-39	<34	36,43	7,00	
ESPANYA	Mostra total (N: 1138)	CE	<15	15-24	>24	20,86	11,30
		DP	<4	4-9	>9	7,62	5,81
		RP	>39	33-39	<33	35,71	8,08
	Professionals mèdics (N: 156)	CE	<22	22-31	>31	26,42	12,26
		DP	<7	7-13	>13	10,77	6,60
		RP	>35	30-35	<30	32,46	8,45
	Professionals de policia (N: 149)	CE	<10	10-17	>17	15,79	11,77
		DP	<6	6-11	>11	9,36	5,79
		RP	>41	34-41	<34	37,31	9,02
	Professionals docents (N: 51)	CE	<17	17-21	>21	20,33	8,94
		DP	<3	3-5	>5	5,08	4,08
		RP	>41	36-41	<36	38,22	6,35

Si extrapolem la nostra investigació als punts de tall esmentats, obtenim els resultats següents: un 26,43% de la població té un cansament emocional alt; un 6,39% pateix despersonalització de manera alta i, en la tercera dimensió, com que és inversament proporcional, hem de dir que un 18,72% té poca realització personal. Si tenim en compte el nombre de docents, podem dir que: 120 tenen cansament emocional; 29 pateixen despersonalització, i 85, poca realització personal.

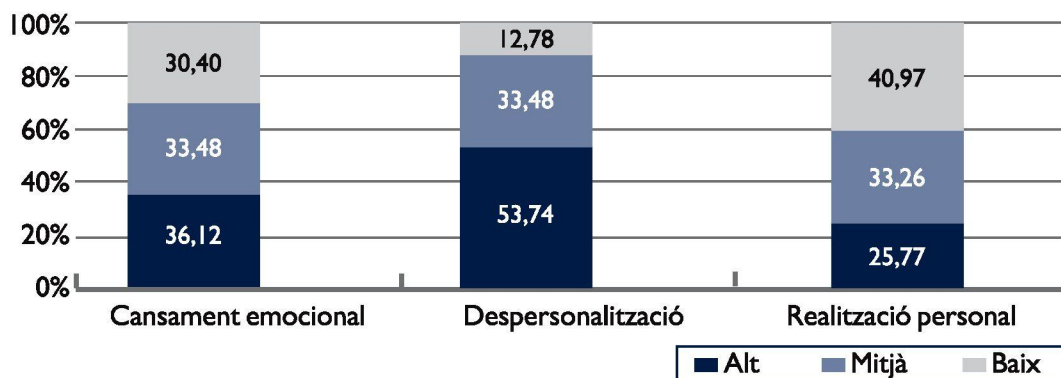
GRÀFIC 9. RESULTATS EN PERCENTATGES EN CADA UNA DE LES DIMENSIONS DEL BURNOUT, SEGONS ELS PUNTS DE TALL DE LA MOSTRA TOTAL DELS EUA N: 11.067

Si comparem els nostres resultats amb mostres espanyoles i, més concretament, amb la mostra total de resultats d'Espanya (N: 1.138) de la classificació tripartida i l'estadística bàsica en mostres originals dels EUA i Espanya (taula 15), obtenim un grau mitjà en cansament emocional, ja que té una mitjana de 20,06 punts. Amb referència a la despersonalització, també traiem un grau mitjà, ja que els professors de la nostra investigació tenen una puntuació de 4,57. Per acabar, analitzam la realització personal i hi obtenim també un grau mitjà, ja que la mitjana és de 34,16 punts. Cal recordar que aquesta dimensió es relaciona de manera inversa amb el *burnout*, és a dir, una puntuació alta reflectirà una capacitat baixa de desenvolupament d'aquesta patologia i, a la inversa, una realització personal baixa donarà indicis d'una probabilitat elevada de patir *burnout*.

Si extrapolem la nostra mostra als punts de tall de la mostra total de resultats d'Espanya (N: 1.138), obtenim els resultats següents: un 30,40% de la població té un cansament emocional alt; un 12,78% pateix despersonalització també de manera alta i, la tercera dimensió, com que és inversament proporcional, hem de dir que un 40,97% té poca realització personal. Si tenim en compte el nombre de docents, podem dir que 138 tenen cansament emocional, 58 pateixen despersonalització i que 186 senten poca realització personal.

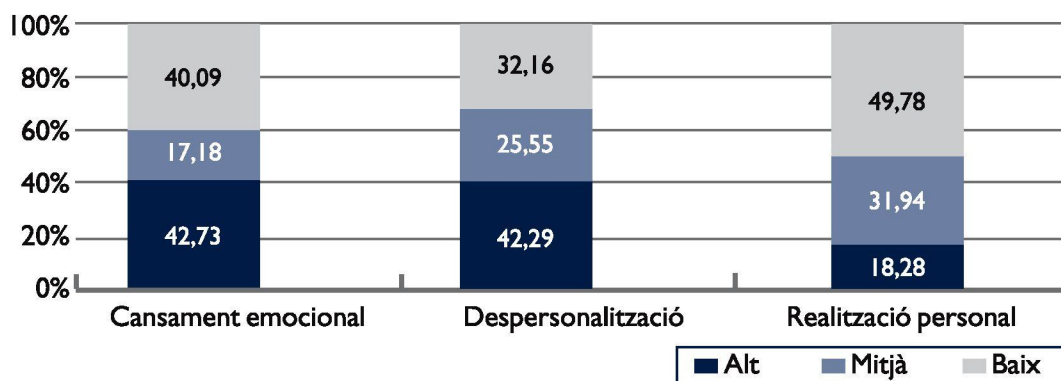
GRÀFIC 10. RESULTATS EN PERCENTATGES PER CADA UNA DE LES DIMENSIONS DEL BURNOUT, SEGONS ELS PUNTS DE TALL DE LA MOSTRA TOTAL D'ESPANYA N: 1.138

Per acabar, si comparam els nostres resultats amb mostres espanyoles i, més concretament, amb la mostra de professionals docents d'Espanya (N: 51) de la classificació tripartida i l'estadística bàsica amb les mostres originals dels EUA i Espanya (taula 15), obtenim un grau mitjà en cansament emocional, ja que té una mitjana de 20,06 punts. Amb referència a la despersonalització, obtenim un grau mitjà en aquesta dimensió, ja que els professors estudiats tenen una mitjana de 4,57. Per acabar, hem analitzat la realització personal i hi hem obtingut un grau alt, ja que tenim una mitjana de 34,16 punts. Aquesta dimensió es relaciona de manera inversa amb el *burnout*, és a dir, una puntuació alta reflectirà una capacitat baixa de desenvolupament d'aquesta patologia, i, a la inversa, una realització personal baixa ens donarà indicis d'una probabilitat alta de patir *burnout*.

Després d'haver extrapolat la nostra investigació, en els punts de tall esmentats obtenim els resultats següents: un 40,09% de la població té un cansament emocional alt; un 32,16% pateix despersonalització de manera alta també i la tercera dimensió, com que és inversament proporcional, hem de dir que un 49,78% té poca realització personal. Si tenim en compte el nombre de docents, 182 tenen cansament emocional, 146 pateixen despersonalització i 226, poca realització personal.

GRÀFIC 11. RESULTATS EN PERCENTATGES DE CADA UNA DE LES DIMENSIONS DEL BURNOUT, SEGONS ELS PUNTS DE TALL DE LA MOSTRA DELS DOCENTS D'ESPANYA N: 51

Anàlisi per patrons

Hem emprat el procediment utilitzat per Manassero et al. (2003) i Rubio Jiménez (2003) per valorar els nivells de *burnout*. Hem establert cinc nivells (res, poc, mitjà, alt i extrem) a partir de les possibles combinacions obtingudes en els percentils¹⁵ 33 i 66, els quals situen els punts de tall. Així, els nivells de *burnout* han quedat establerts de la manera següent. El «res» correspon a professors que obtenen puntuacions situades en el terç inferior en les tres dimensions del MBI o bé en dues i una tercera puntuació situada en el terç mitjà. Hem inclòs en el nivell de «poc» les puntuacions dues de les quals quedin situades a les zones superiors o inferiors i l'altra, a l'extrem inferior o superior. Correspon a «mitjà» la puntuació de cada dimensió del *burnout* que quedi situada en el terç mitjà o bé obtingui una puntuació a cada una de les zones de divisió, és a dir, una puntuació en el terç baix, una altra en el terç mitjà i, per últim, una altra en el terç superior. Formen part de la categoria «alt» dues puntuacions que estiguin situades en el terç mitjà i l'altra, en un dels extrems, és a dir, en el terç inferior o superior. És «extrem» la puntuació situada o bé en el terç superior de cada una de les dimensions del *burnout* o bé en dues i la tercera, en el terç mitjà.

**QUADRE 16. NIVELLS DE *BURNOUT* (RES, POC, MITJÀ, ALT I EXTREM)
A PARTIR DE LES POSSIBLES COMBINACIONS OBTINGUDES EN ELS PERCENTILS**

Cansament emocional	Despersonalització	Realització personal	Nivell de <i>burnout</i>
Inferior	Inferior	Inferior	Res
Inferior	Inferior	Mitjà	Res
Inferior	Inferior	Superior	Poc
Inferior	Mitjà	Inferior	Res
Inferior	Mitjà	Mitjà	Poc
Inferior	Mitjà	Superior	Mitjà
Inferior	Superior	Inferior	Poc
Inferior	Superior	Mitjà	Mitjà
Inferior	Superior	Superior	Alt
Mitjà	Inferior	Inferior	Res
Mitjà	Inferior	Mitjà	Poc
Mitjà	Inferior	Superior	Mitjà
Mitjà	Mitjà	Inferior	Alt
Mitjà	Mitjà	Mitjà	Mitjà
Mitjà	Mitjà	Superior	Alt
Mitjà	Superior	Inferior	Extrem
Mitjà	Superior	Mitjà	Poc
Mitjà	Superior	Superior	Mitjà
Superior	Inferior	Inferior	Alt
Superior	Inferior	Mitjà	Mitjà
Superior	Inferior	Superior	Bastant
Superior	Mitjà	Inferior	Mitjà

¹⁵ Percentil: consisteix a dividir una sèrie de puntuacions directes o brutes en cent parts (Lopez-Barajas et al. 1994).

Cansament emocional	Despersonalització	Realització personal	Nivell de <i>burnout</i>
Superior	Mitjà	Mitjà	Alt
Superior	Mitjà	Superior	Extrem
Superior	Superior	Inferior	Alt
Superior	Superior	Mitjà	Extrem
Superior	Superior	Superior	Extrem

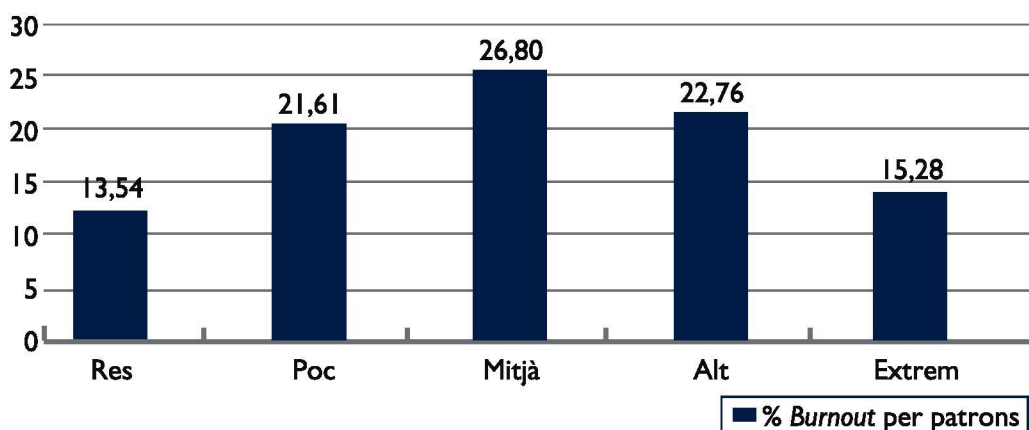
Els resultats obtinguts han estat els següents:

QUADRE 17. NIVELLS DE *BURNOUT* EN PERCENTATGES MITJANÇANT PATRONS EN LA NOSTRA DE LES ILLES BALEARS N: 454

Nivell	%
RES	13,54
POC	21,61
MITJÀ	26,80
ALT	22,76
EXTREM	15,28

Els resultats obtinguts són que un 13,54% de la població docent analitzada no pateix *burnout*; un 21,61% en pateix de manera lleu; un 26,80% pateix aquesta patologia de manera normal; un 22,76% la pateix de manera significativa i, el que és més preocupant, un 15,28% pateix la patologia del *burnout* de manera contínua, és a dir, ha desenvolupat la malaltia.

GRÀFIC 12. NIVELLS DE *BURNOUT* EN % MITJANÇANT PATRONS

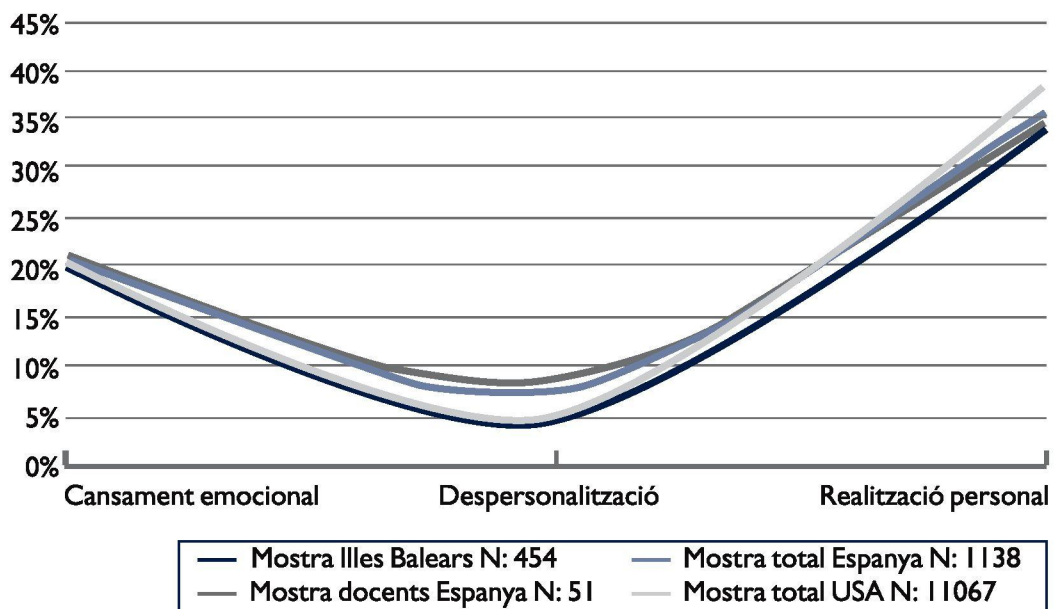

12. COMPARACIÓ AMB ALTRES ESTUDIS

**QUADRE 18. COMPARACIÓ DE LA MOSTRA DE LES ILLES BALEARS
N: 454 AMB ALTRES ESTUDIS**

Mitjana de dimensions del <i>burnout</i>	Mostra de les Illes Balears N: 454	Mostra total d'Espanya N: 1138	Mostra dels docents d'Espanya N: 51	Mostra total dels EUA N: 11067
Cansament emocional	20,06	20,86	20,33	20,99
Despersonalització	4,57	7,62	5,08	8,73
Realització personal	34,16	35,71	38,22	34,58

**GRÀFIC 13. COMPARACIÓ DE LA MOSTRA DE LES ILLES BALEARS
N: 454 AMB ALTRES ESTUDIS**

Veiem clarament que la nostra mostra és molt semblant a la dels docents d'Espanya N: 51 de la classificació tripartida i d'estadística bàsica, segons mostres originals dels EUA i Espanya (taula 15), però els nostres professors i professores tenen més cansament emocional.

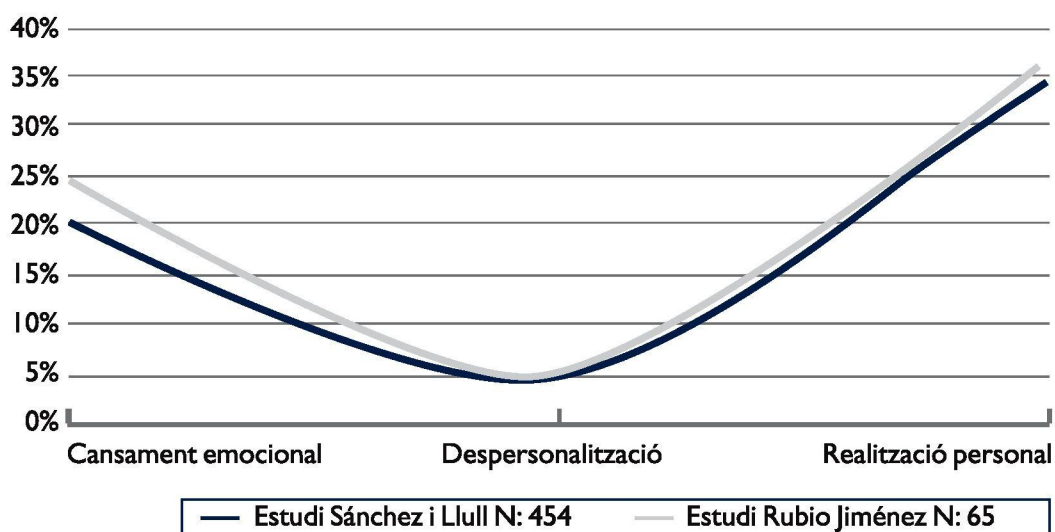
Això a banda, si feim referència als darrers estudis sobre el *burnout* publicats a Espanya, obtenim els resultats següents:

QUADRE 19. QUADRE COMPARATIU DE MITJANES

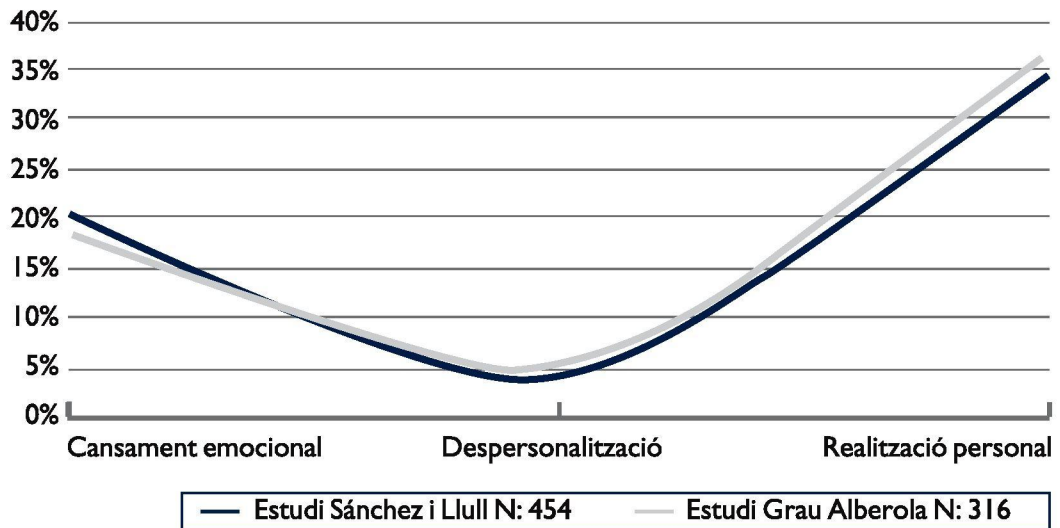
Mitjana de dimensions del <i>burnout</i>	Estudi de Sánchez i Lull N: 454	Estudi de Rubio Jiménez N: 65	Estudi de Grau Alberola N: 316	Estudi d'Arís Redó N: 89
Cansament emocional	20,06	24,32	18,51	20,66
Despersonalització	4,57	4,34	5,49	3,85
Realització personal	34,16	36,65	35,99	38,13

Un dels objectius de l'estudi de Jesús Carlos Rubio Jiménez (*Fuentes de estrés, síndrome de Burnout y actitudes disfuncionales en Orientadores de Instituto de Enseñanza Secundaria. Badajoz 2003*) era analitzar la síndrome del *burnout* en orientadors d'Extremadura, entre d'altres. Els resultats varen ser que, en cansament emocional, va obtenir una puntuació de 24,32; en despersonalització, un 4,34, i, en realització personal, un 36,65. Si n'analitzam les dades, podem veure que hi ha més cansament emocional en la mostra extremeña, el mateix grau de despersonalització i més realització personal que en la mostra estudiada per a les Balears.

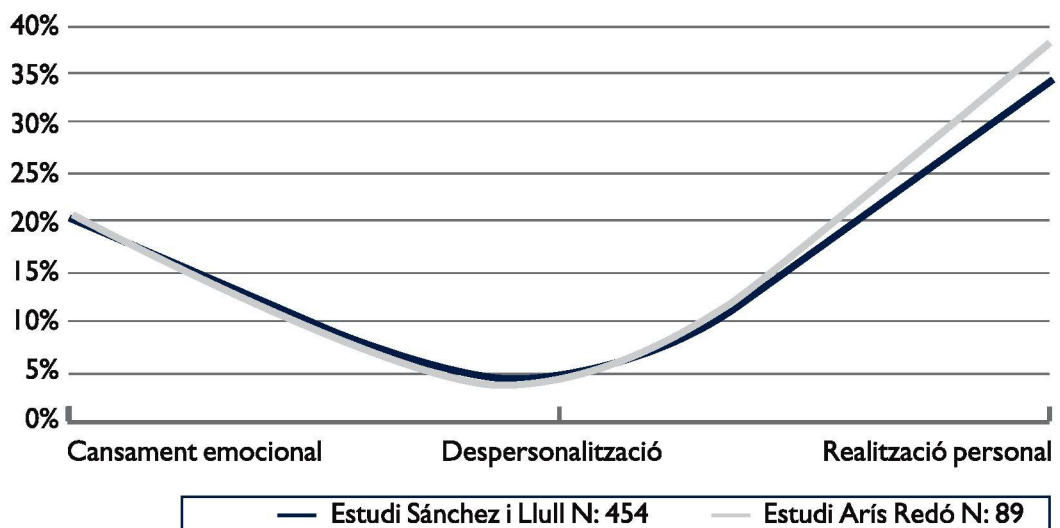
GRÀFIC 14. COMPARACIÓ DE LA MOSTRA DE LES ILLES BALEARS N: 454 AMB L'ESTUDI DE RUBIO JIMÉNEZ

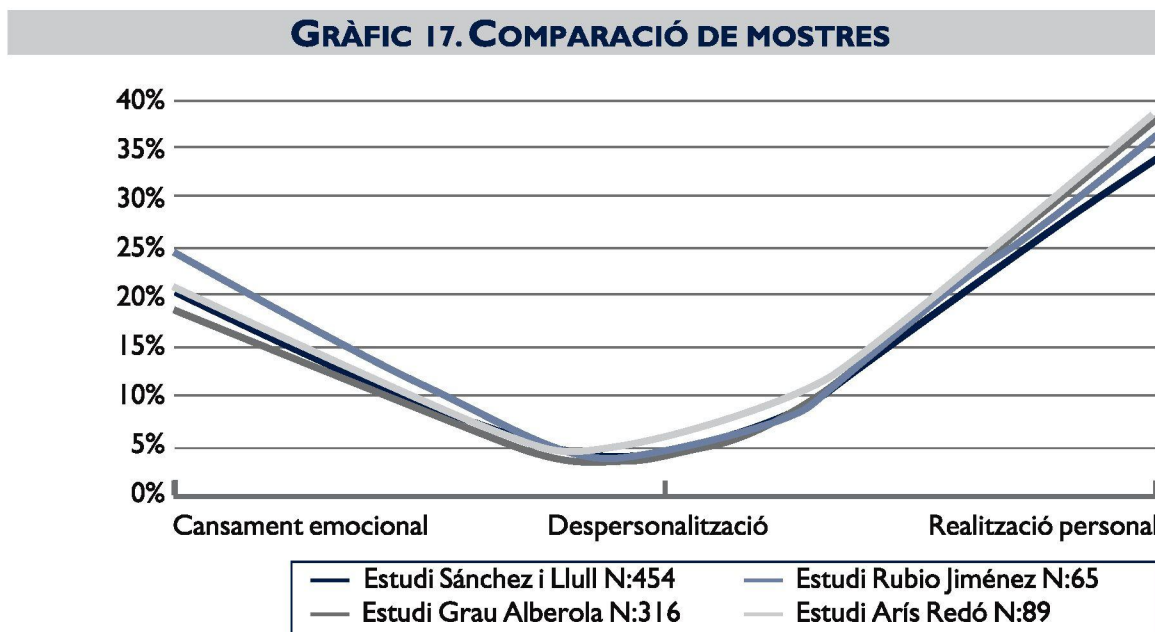
Un altre estudi important és el que desenvolupà Ester Grau Alberola, l'any 2008, sobre el *burnout* en professionals d'infermeria de València. Segons la primera mostra de dades, aquesta investigadora va obtenir els resultats següents: en cansament emocional, una mitjana de 18,51 punts; en despersonalització, una mitjana de 5,49 punts, i, en realització personal, una mitjana de 35,99 punts. D'aquesta manera, veiem que a la nostra mostra apareix un valor més elevat de cansament emocional, però més baix de despersonalització i realització personal que a la mostra valenciana.

GRÀFIC 15. COMPARACIÓ DE LA MOSTRA DE LES ILLES BALEARS N: 454 AMB L'ESTUDI DE GRAU ALBEROLA

Per acabar, compararem la investigació desenvolupada per Núria Arís Redó sobre l'educació infantil i primària, titulada *El síndrome de burnout en los docentes. Vallès Occidental (2009)*. Aquesta investigadora va obtenir, en cansament emocional, 20,66 punts de mitjana; en despersonalització, 3,85, i, en realització personal, 38,13. Al gràfic podem observar que la nostra mostra obté una mitjana més baixa en cansament emocional, però més alta en realització personal i encara més en despersonalització que la mostra del Vallès Occidental.

GRÀFIC 16. COMPARACIÓ DE LA MOSTRA DE LES ILLES BALEARS N: 454 AMB L'ESTUDI D'ARÍS REDÓ

Si comparem les quatre mostres a la vegada, obtenim aquest gràfic:

Podem observar que la mitjana de les quatre investigacions per a cada una de les dimensions del *burnout* és molt semblant. Si comparem l'avaluació del *burnout* mitjançant graus i patrons,¹⁶ obtenim uns resultats moderats molt semblants, és a dir, 1/3 de la població docent estudiada de les Illes Balears pateix *burnout* o, el que és el mateix, està cremat. Manassero et al. (2003) ja manifesten, en la investigació sobre professors que abracen des de preescolar fins a batxillerat, que hi ha un 40,03% de professorat que pateix aquesta patologia. Arís Redó (2009) afirma també que el *burnout* afecta de manera moderada la seva investigació i Rubio Jiménez (2003) obté que un 37% d'orientadors escolars pateixen *burnout*. Per tant, i en una comparació semblant a la d'altres estudis, podem dir que queda corroborada la incidència moderada d'aquesta patologia a les Illes Balears.

13. PROPOSTES D'ACTUACIÓ

Aquestes darreres dècades, el nostre sistema educatiu ha experimentat molts de canvis estructurals, però no n'hi ha hagut cap que s'hagi arribat a consolidar cap ha repercutit en la qualitat de vida dels docents; no n'hi ha hagut cap que s'hagi centrat a millorar-ne la motivació, autoconfiança i autoestima amb l'objectiu de millorar la tasca docent i els resultats diàriament. És evident que si hom té al lloc de treball un ambient agradable, si s'hi sent a gust i útil, fa tot quant pot per mantenir aquesta situació i, per tant, el rendiment millora de manera considerable.

¹⁶ Hem de recordar que les puntuacions obtingudes mitjançant l'avaluació per graus en cansament emocional, despersonalització i realització personal han estat 33,09, 32,84 i 30,72, respectivament. Per patrons, en canvi, obtenim una puntuació de 36,57 en burnout, que quedaria classificat com a bastant i extrem.

No cal dir que hi ha una relació estreta causa-efecte entre el comportament de l'Administració i l'actitud del docent, entre els objectius del centre i el rendiment dels professors. Un professor content amb el clima de treball, amb els companys i la directiva s'implicarà per assolir tots els objectius del centre; en canvi, un professor mal atès, poc motivat, amb l'autoestima i l'autoconcepte baixos, no s'implicarà en els objectius que han de ser assolits, tot el contrari, desenvoluparà el seu treball per arribar a uns mínims i, si s'ha de posar de baixa, cercarà qualsevol via per aconseguir-ho. Lluny de veure millorar aquest clima organitzacional de l'empresa, en el clima laboral dels nostres instituts, es posa de manifest que els nostres drets de cada vegada estan més deteriorats i que augmenten les exigències, amb estructures educatives que de cada vegada són menys flexibles i més controladores de la tasca docent. El problema és que tots, professors, directiva, administració, alumnes i societat en general, en sortim perjudicats.

La prevenció és la millor eina per millorar o solucionar qualsevol problema; tot el que fem després seran petits pegats que evitaran que la barca s'enfonsi. Per tant, hem d'aconseguir crear professionals formats expressament en educació secundària; hem d'utilitzar els veritables professionals de l'educació (pedagogs) per dirigir els instituts i orientar els nostres docents; hem de cercar fórmules per tenir els professors motivats amb una bona autoestima i autoconcepte, ja que això millorarà el clima laboral i, evidentment, els resultats acadèmics dels nostres docents.

Malgrat tot, hem d'atendre'ns als resultats de la nostra investigació: més d'un 33% dels professors analitzats tenen problemes de despersonalització, realització personal i cansament emocional, i, per tant, pateixen la malaltia del *burnout*. Hi ha moltes publicacions sobre la manera com una persona pot afrontar l'estrès de manera individual. Així, Manassero et al. (2003) parlen de fer exercici físic, relaxació, de tècniques cognitives, d'altres d'inoculació de l'estrès... Per part seva, Guerrero i Rubio (2005), a l'estudi *Estrategias de prevención e intervención del burnout en el ámbito educativo*, fan referència a diferents estratègies individuals per afrontar l'estrès, com ara, estratègies fisiològiques, cognitives, conductuals, d'intervenció organitzacional, o socials. Pel que fa a aquesta darrera estratègia, les tècniques d'intervenció social fan referència al suport grupal i a la manera com aquestes tècniques trenquen la solitud en què viu una persona que pateix *burnout*, i afavoreixen l'autoestima i l'autoconcepte, el sentir-se bé i amb suport. Aquest sistema actua tant de manera preventiva com de remei, una vegada que el professor ha desenvolupat la malaltia.

No cal dir que no existeix cap mètode perfecte ni únic per evitar el *burnout* en els centres d'ensenyament secundari, ja que en aquesta patologia incideixen multitud de variables. A més, tampoc no tots els centres poden desenvolupar les mateixes accions, ja que tenen circumstàncies estructurals i contextuals totalment diferents. Seria bo, però, que tots els IES actuassin contra el *burnout*, que minimitzassin els efectes del cansament emocional, de la despersonalització i de la realització personal cercant fórmules, com, per exemple, crear una comissió del professorat que fos vinculant i que vigilàs per millorar:

- El cansament emocional, despersonalització i realització personal
- L'autoestima
- L'autoconfiança
- La flexibilitat en la tasca docent enfront d'estructures de cada vegada més tancades

- La formació pràctica, no teòrica, de la manera com podem desenvolupar la nostra tasca docent
- La resolució de conflictes
- El foment d'un clima relaxat a l'Institut
- Que hi hagi menys burocràcia
- L'esperit crític de l'ensenyament
- La democràcia en la presa de decisions

14. CONCLUSIONS

Tenint en compte els objectius d'aquesta investigació, hem de dir que hem trobat nivells moderats de *burnout* en la mostra de professors dels instituts de secundària de les Illes Balears. Com a resultat directe de la investigació, tenim un percentatge elevat de professors i professores que són susceptibles de desenvolupar la malaltia o que ja la pateixen (33%, aproximadament). Pel que fa a les dimensions que incideixen en aquesta patologia, hem de manifestar que: un 33,04% de la població pateix cansament emocional; un 32,16% de la mostra presenta problemes de despersonalització, i un 33,16% té poca realització personal. És necessari recordar que perquè aparegui la síndrome del professor cremat hi ha d'haver problemes de cansament emocional, despersonalització i baixa realització personal com els que hem trobat. Si tenim en compte l'avaluació per patrons, aquesta proporció apuja fins a un 38,04%.

Això a banda, si analitzam les mitjanes que hem obtingut, podem dir que els IES Albuhaire i Marratxí tenen resultats superiors a la mitjana en les tres dimensions del *burnout*, és a dir, més cansament emocional, despersonalització i manca de realització personal. Els IES Isidor Macabich i Lluçmajor tindrien dues dimensions superiors a la mitjana i solament l'Institut Joan Ramis i Ramis puntuaria per sota de les mitjanes. Hem de dir que la subdimensió «realització personal» és inversament proporcional, és a dir, una puntuació baixa significa tenir més problemes en aquest aspecte.

Amb referència a les variables sociodemogràfiques dels docents representats en la nostra mostra, hem constatat que, quant al sexe, en els instituts estudiats de les Illes Balears predominen les professores (61,01%) per sobre dels professors (38,99%). Quant a l'edat, obtenim que la que més destaca és la compresa entre els trenta i trenta-cinc anys, amb un 25,77% aproximadament de professors, és a dir, són professors majoritàriament joves. Cal destacar que el 52,64% dels professors i professores estudiats són casats o són parella de fet, enfront d'un 38,11% de fadrins. És important dir també que la majoria de professors no té cap fill (47,80%) i, si en tenen, són dues criatures (27,75%). Per tant, hom podria pensar que aquesta característica podria incidir en l'empatia que pot experimentar un docent envers els seus alumnes. Per últim, volem manifestar que la majoria de professors dels centres estudiats tenen una experiència docent de més de quinze anys (29,30%).

Tenim els millors professors del món i les millors directives, ja que, sense una formació correcta i una vocació vertadera, es posen al davant del nostre sistema educatiu i no els importa patir patologies psicossomàtiques com el *burnout*. És necessari, en primer lloc, revisar l'estructura que sustenta el nostre sistema educatiu i donar-li una estabilitat política que durant molt de temps no ha tingut. En segon lloc, hem de valorar socialment la tasca dels docents. Hem d'exigir que els professors i les

directives tinguin una vocació vertadera; s'han de formar de manera concreta per a la tasca que han de desenvolupar i no com ara, que és freqüent trobar companys que elegeixen aquesta feina com a darrera sortida laboral, sense tenir-ne ganes ni vocació per desenvolupar-la, amb els problemes que això comporta. Si fa unes dècades els pedagogs elegien si volien especialitzar-se en orientació escolar o en direcció de centres educatius, ara no podem continuar funcionant amb un model absurd que no dóna un suport clar als vertaders professionals de l'educació, com són els pedagogs i pedagogues. Un altre tema que cal tractar és el d'afavorir elements més democràtics en totes les seves dimensions dins els centres, on els docents —interins o no— siguin escoltats i que puguin denunciar —sense por de represàlies— un sistema que de cada vegada és més tancat, més autoritari i menys flexible. En darrer lloc, hem de dir que manquen recursos, que augmenten la burocratització, les agressions verbals i físiques, i tot plegat crea un clima propici per fomentar uns resultats educatius com els que tenim i una psicopatologia que afecta de cada vegada més el professorat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ARÍS REDÓ, N. (2009). *El síndrome del burnout en los docentes*. Universitat Internacional de Catalunya: Facultat de Ciències de l'Educació.

AYUSO MARENTE, J. A.; GUILLÉN GESTOSO, C. L. (2008). «Burnout y Mobbing en Enseñanza Secundaria». *Revista Complutense de Educación* 169 (núm. 19), pàg. 157-173.

BURKE, R. J. (1987). «Burnout in police work. An examination of the Cherniss model». *Group and Organization Studies* 12, pàg. 174-188.

CAPEL, S. A. (1987). «The incidence of and influences on stress and burnout in secondary school teachers». *British Journal of Educational Psychology* 57, pàg. 279-288.

CARLOTTO, M. S.; GONÇALVES CAMARA, S. (2008). «Preditores da Síndrome de Burnout em estudantes universitários». *Pensamiento psicológico* 10, pàg. 101-110.

CIFRE, E.; LLORENS, S. (2002). «Burnout en profesores de la UJI: un estudio diferencial». Comunicació presentada en el *Fòrum de Recerca* 7. ISSN: 1139-5486. Facultat de Ciències Humanes i Socials, Universitat Jaume I.

DEAN, S.; MCCRACKEN, D. (2002). «Preventing French Teacher Burnout». *National Bulletin* 26 (núm. 4), pàg. 35-46.

LLADÓ, JAUME. «L'esperança de vida educativa». *Diari de Balears*. Secció d'Opinió, 8 de novembre de 2010, pàg. 4.

DIARIO DE CÓRDOBA. «Dos alumnos de un instituto, heridos por disparos». <<http://www.diariocordoba.com/noticias/noticia.asp?pkid=551531>>, 10 d'abril de 2010. Edició digital del 8 d'abril de 2010.

DIARIO DE EXTREMADURA. «El fracaso escolar en Extremadura es del 32,4%, según el Ministerio». <<http://www.elperiodicoextremadura.com>>. Edició digital del 17 de setembre de 2010.

DIARIO DE IBIZA. «Balears lidera el fracaso escolar de jóvenes entre 18 y 24 años». <<http://www.diariodeibiza.es/>>. Edició digital del 3 de setembre de 2010.

DIARIO DE MALLORCA. «Balears tiene las aulas de Educación Infantil y de Primaria más masificadas del país». Edició digital del 12 de maig de 2010.

DURÁN, M. A.; EXTREMERA, N.; REY, L. (2001). «Burnout en profesionales de la enseñanza: Un estudio en educación primaria, secundaria y superior». *Revista de Psicología del Trabajo y de las Organizaciones* 17 (núm. 1), pàg. 45-62.

- DWORKIN, A. G.; HANEY, C. A.; TELSCHOW, R. L. (1988). «Fear, victimization, and stress among urban public school teachers». *Journal of Organizational Behavior* 9, pàg. 159-171.
- EL PERIÓDICO DE CATALUNYA. «Condemnada a dos anys de presó la dona que va agredir la professora de la seva filla». Edició digital del 7 d'abril de 2010.
- FARBER, B. (2000). «Treatment Strategies for different types of teacher burnout. In session». *Psychotherapy in practice* 56, pàg. 675-689.
- FREUDENBERGER, H. J. (1974). «Staff burn-out». *Journal of Social Issues* 30, pàg. 159-165.
- GARCÍA GARCÍA, J. M.; HERRERO REMUZGO, S.; FUENTES, J. L. (2007). «Validez factorial del Maslach Burnout inventory en una muestra de trabajadores del Hospital Psiquiátrico de Sevilla». *Apuntes de Psicología* 25 (núm. 2), pàg. 157-174.
- GIL-MONTE, P.; PEIRÓ, J. M. (1997). *Desgaste Psíquico en el Trabajo. El Síndrome de Quemarse*. Madrid: Síntesis S.A.
- GIL-MONTE, P.; PEIRÓ, J. M. (1999). «Validez factorial del Maslach Burnout Inventory en una muestra multiocupacional». *Psicothema* 11, pàg. 679-689.
- GMELCH, W. H.; WILKE, P. K.; LOVRICH, N. P. (1986). «Dimensions of stress among university faculty: Factor -Analytic results from a national study». *Research in Higher Education* 24 (núm. 3), pàg. 266-286.
- GRAU ALBEROLA, E. (2008). *El síndrome de quemarse por el trabajo (Burnout) en profesionales de enfermería: Un estudio longitudinal*. Universitat de València: Servei de Publicacions.
- GREENE, G. (1960). *Un caso acabado*. Barcelona: Seix Barral.
- GUERRERO BARONA, E.; RUBIO JIMÉNEZ, J. C. (2005). «Estrategias de prevención e intervención del burnout en el ámbito educativo». *Salut Mental* 28 (núm. 5), pàg. 27-33.
- GUERRERO BARONA, E.; VICENTE CASTRO, F. (2001). *Síndrome de burnout o desgaste profesional y afrontamiento del estrés en el profesorado*. Cáceres: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Extremadura.
- HERMOSA RODRÍGUEZ, A. M. (2006). «Satisfacción Laboral y Síndrome de Burnout en profesores de educación primaria y secundaria». *Revista Colombiana de Psicología* 15 (núm. 1), pàg. 81-89.
- IWANICKI, E. F.; SCHWAB, R. L. (1981). «A cross validation study of the Maslach Burnout inventory». *Educational and Psychological Measurement* 41, pàg. 1167-1174.
- KYRIACOU, C.; SUTCLIFFE, J. (1978). «Teacher stress: Prevalence, sources and symptoms». *British Journal of Educational Psychology* 48, pàg. 159-167.

LARROTE REVIRIEGO, I.; SAÉZ CARRERAS, J. (2009). «¿Cuál es el perfil epidemiológico de padecer burnout en profesores no universitarios de la región de Murcia?». *Revista electrónica interuniversitaria de formación del profesorado* 12 (núm. 1), pàg. 77-83.

LEE, C. O. (2002). «The relationship between external environments and teacher stress». *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities & Social Sciences* 62 (núm. 9-A), pàg. 2939.

MANASERO MAS, M. A. [et al.] (1994). *Burnout en profesores: impacto sobre la calidad de la educación, la salud y consecuencias para el desarrollo profesional*. Memòria final d'investigació, MEC-CIDE.

MANASERO MAS, M. A.; VÁZQUEZ ALONSO, A.; FERRER PÉREZ, V. A.; FORNÉS VIVES, J.; FERNÁNDEZ BENNASSAR, M. C. (2003). *Estrés y burnout en la enseñanza*. Edicions UIB, pàg. 142-143.

MANZANO GARCÍA G. (2002). «Burnout y engagement: Relación con el desempeño, madurez profesional y tendencia al abandono de los estudiantes». *Revista de psicología social* 17 (núm. 3), pàg. 237-252.

TRIANES TORRES, V. (2000). *La violencia en contextos escolares*. Málaga: Ed. Aljibe.

MARK, C.; PIERCE, B.; MONLLOY, N. (1989). «The construct validity of the Maslach Burnout Inventory: some data from down under». *Psychological Reports* 65, pàg. 1340-1342.

MARRAU, M. C. (2004). «El síndrome de Burnout y sus posibles consecuencias en el trabajador docente». *Fundamentos en humanidades* 10, pàg. 53-68.

MASLACH, C.; JACKSON, S. E. (1981). «The measurement of experience burnout». *Journal of Occupational Behavior* 2, pàg. 99-113.

— (1982). «Burnout in health professions: a social psychological analysis». A: SANDERS, G. S.; SULLS, J. (eds.). *Social Psychology of Health and Illness*. Hillsdale: LEA.

— (1986). *Maslach Burnout Inventory* (2a ed.). Palo Alto, California: Consulting Psychologists Press.

MASLACH, C.; PINES, A. (1977). «The burn-out syndrome in the day care setting». *Child Care Quarterly* 6, pàg. 100-113.

MASLACH, C.; JACKSON, S. E.; LEITER, M. P. (1996). *Maslach burnout Inventory*. Third Edition. Palo Alto, California: Consulting Psychologist Press.

MCGRATH, A.; HOUGHTON, D.; REID, N. (1989). «Occupational stress and teachers in Northern Ireland». *Work and Stress* 3, pàg. 359-368.

MORENO-JIMÉNEZ, B.; GARROSA HERNÁNDEZ, E.; RODRÍGUEZ CARVAJAL, R.; MARTÍNEZ GAMARRA, M.; FERRER PUIG, R. (2009). «El burnout del profesorado universitario y las intenciones

- de abandono: Un estudio multi-muestra». *Revista de Psicología del Trabajo y de las Organizaciones*. Vol. 25 (núm. 2), pàg. 149-163.
- MYKLETUN, R. J. (1984). «Teacher Stress: Perceived and objective sources and quality of life». *Scandinavian Journal of Educational Research* 28 (núm. 1), pàg. 17-45.
- NAGY, S.; DAVIS, L. G. (1985). «Burnout: A comparative analysis of personality and environmental variables». *Psychological Reports* 57 (núm. 3), pàg. 1319-1326.
- PAYNE, R. L.; FURNHAM, A. (1987). «Dimensions of occupational stress in West Indian secondary school teachers». *British Journal of Educational Psychology* 57, pàg. 141-150.
- PEDRABISSI, L.; SANTINELLO, M. (1991). «Motivations et stress professionnel chez un échantillon d'instituteurs: comparaison de deux indicateurs de malaise professionnel». *Revue Européenne de Psychologie Appliquée* 41, pàg. 137-140.
- PONCE DÍAZ, C. R.; BULNES, M. S.; ALIAGA TOVAR, J.; ATALAYA PISCO, M. C.; HUERTAS, R. E. (2005). «El síndrome del “quemado” por estrés laboral asistencial en grupos de docentes universitarios». *Revista de investigación en psicología* 8 (núm. 2), pàg. 87-112.
- RUBIO JIMÉNEZ, J. C. (2003). *Fuentes de estrés, síndrome de Burnout y actitudes disfuncionales en Orientadores de Instituto de Enseñanza Secundaria*. Tesis doctoral. Universidad de Extremadura, pàg. 150-153.
- SEISDEDOS, N. (1997). «MBI Inventario “Burnout” de Maslach». *Publicaciones de Psicología Aplicada* 221. Madrid: TEA EDICIONES.
- SMITH, M.; BOURKE, S. (1992). «Teacher stress: Examining a model based on context, workload and satisfaction». *Teaching & Teacher Education* 8 (núm. 1), pàg. 31-46.
- TRAVERS, C. J.; COOPER, C. L. (1997). *El estrés de los profesores. La Presión en la Actividad Docente*. Barcelona: Paidós.
- TRIANES TORRES, M.V. (2000). *La violencia en contextos escolares*. Málaga: Ediciones Algibe, 10.
- VILORIA, H., PAREDES SANTIAGO, M. (2002). «Educere». *Estudio del Síndrome del Burnout en los Profesores de la Universidad de los Andes* 6 (núm. 17), pàg. 29-36.